

ΜΑΡΘΑΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ-ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ

Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ
ΣΤΟΥΣ ΚΑΤΑΣΥΡΤΕΣ (917)

[ΛΕΥΚΗ ΣΕΛΙΔΑ]

1. Στις 20 Αυγούστου του 917 η μεγάλη βυζαντινή στρατιά που η αυτοκράτειρα Ζωή, μητέρα και επίτροπος του ανήλικου αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Ζ', κινητοποίησε «πρὸς τὸ καταπολεμῆσαι καὶ ἀφανίσει τὸν Συμεῶν» δέχεται αιφνιδιαστική επίθεση από τον βούλγαρο ηγεμόνα και συντρίβεται κοντά στην Αγχίαλο. Η βυζαντινή στρατιωτική δύναμη υφίσταται ένα από τα πιο σκληρά πλήγματα στην ιστορία της.¹ Ο Λέων Διάκονος εβδομήντα πέντε περίπου χρόνια μετά την τραγική καταστροφή γράφει: «καὶ νῦν ἔστιν ὁρᾶν εἰσέτι σωρείας ὀστέων παρὰ τὴν Ἀγχίαλον, καθ' ἣν ἀκλεῶς συνεκόπη τότε φεῦγον τῶν Ῥωμαίων τὸ στράτευμα».²

Υστερα από μικρό χρονικό διάστημα, στους Κατασύρτες, κοντά στη βυζαντινή πρωτεύουσα, ακολουθεί μια νέα συμπλοκή. Όπως μας πληροφορεῖ η αφήγηση του Συνεχιστῆ του Θεοφάνη «τῶν δὲ Βουλγάρων τῇ νίκῃ κατεπαρθέντων καὶ ἐκστρατευσάντων μέχρι τῆς πόλεως, ἐξῆλθε Λέων ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν καὶ Ἰωάννης ὁ ἐταιρειάρχης καὶ Νικόλαος ὁ υἱὸς τοῦ Δουκὸς εἰς χῶρον Θρακῶν οὕτω λεγόμενον Κατασύρτας ἅμα πλείστῳ λαῷ κατὰ Βουλγάρων. Τῇ δὲ νυκτὶ ἀδοκῆτως ἐπιπεσόντων αὐτοῖς τῶν Βουλγάρων, καὶ τοῦ δομεστίκου φυγόντος, ἐσφάγη Νικόλαος ὁ υἱὸς τοῦ Δουκὸς καὶ πολλοὶ ἕτεροι μετ' αὐτοῦ».³

Ωστόσο τα γεγονότα καθώς και η έκβαση της συμπλοκής στους Κατασύρτες εμφανίζονται διαφορετικά από δύο μεταγενέστερες, σημαντικές όμως πηγές. Ο Ιωάννης Σκυλίτζης γράφει: «Συμεὼν δὲ ἐπαρθεὶς τῇ νίκῃ καὶ γαυριῶν ἄρας ἅπαν αὐτοῦ τὸ στράτευμα κατὰ τῆς βασιλίδος ἠπείγετο. Ἐξῆλθεν οὖν πάλιν ὁ δομέστικος Λέων ὁ Φωκάς καὶ ὁ ἐταιρειάρχης Ἰωάννης

1. Συνεχιστῆς Γεωργίου Μοναχοῦ 881.21-22 (CB): «αἵματός τε χύσις οἷα ἐξ αἰῶνος οὐκ ἔγνετο».

2. Λέων Διάκονος 124.10-12 (CB).

3. Συνεχιστῆς Θεοφάνους 390.15-21. IIβ. και Συνεχιστῆς Γεωργίου Μοναχοῦ 882.21-883.5(CB). - Ψευδοσυμεών 725.4-8 (CB). - Λέων Γραμματικὸς 296.12-19 (CB).

καὶ Νικόλαος ὁ Κωνσταντίνου τοῦ Δουκὸς υἱὸς μετὰ τινων στρατιωτῶν τῶν παρευρεθέντων εἰς συνάντησιν αὐτοῦ. Καὶ κατὰ τὸν τόπον τὸν λεγόμενον Κατασύρτας ἀπομοίρα τινὶ Βουλγάρων εἰς προνομὴν πεμφθείσῃ συνητηκότες προσήγγινται τούτοις καὶ τρέπονται εὐπετῶς. Ἀκραιφνοῦς δὲ πάλιν ἑτέρας ἐπείσπεσούσης ὑφίστανται καὶ ταύτην ραδίως τε καὶ ἀνδρικότερον, καὶ γίνεται μάχη καρτερὰ καὶ ἐπὶ πολὺν διαρκέσασα χρόνον, καὶ τρέπονται μὲν οἱ Βούλγαροι, ἐσφάγη δὲ Νικόλαος ὁ τοῦ Δουκὸς υἱός, ἡρωϊκῶς ἀγωνισάμενος, καὶ αἷτιος τῆς νίκης Ῥωμαίοις γενόμενος». ⁴ Ο Ἰωάννης Ζωναράς (12. αἰ.), ὁ ὁποῖος εἶναι φανερό πως ἀκολουθεῖ τῇ διήγησιν τοῦ Σκυλίτζη, ἐκθέτει τὰ γεγονότα πιο συνοπτικὰ ἀλλὰ με μεγαλύτερη ἀκόμη σαφήνεια: «Ὁ δὲ Βούλγαρος Συμεὼν τῇ νίκῃ ἐξογκωθείς ἐπῆει κατὰ τῆς βασιλευούσης τῶν πόλεων. Ἀντικατέστη δὲ αὐτῷ πάλιν ὁ τῶν σχολῶν δομέστικος ὁ Φωκάς· καὶ μάχης συγκροτηθείσης ἐν Κατασύρταις οἱ βάρβαροι ἥττηντο». ⁵

Βρισκόμαστε ἔτσι μπροστὰ σε δύο ἀντικρουόμενες ἀπόψεις. Ἡ ἀπόψη τῆς ἥττας τῶν Βυζαντινῶν στους Κατασύρτες που μας παρουσιάζουν ὁ Συνεχιστὴς τοῦ Θεοφάνη, ὁ Συνεχιστὴς τοῦ Γεωργίου Μοναχοῦ, ὁ Λέων Γραμματικὸς καὶ ὁ Ψευδοσυμεὼν ⁶ καὶ ἡ ἀντίθετη τῆς νίκης που εἶναι ἡ ἐκδοχὴ τοῦ Ἰω. Σκυλίτζη καὶ Ἰω. Ζωναρά. ⁷

Οἱ ἐρευνητές μέχρι σήμερα ἔχουν ἀποδεχτεῖ ἀπόλυτα τὴν ἀπόψη τοῦ Συνεχιστῆ τοῦ Θεοφάνη, τὴν ὁποία θεώρησαν ἀληθινὴ ἢ τουλάχιστον ἀληθοφανή, προφανῶς ἐπειδὴ αὐτὴ δίνεται ἀπὸ πηγὴ χρονικὰ πλησιέστερη στα γεγονότα. Ὡστόσο ἀγνόησαν τελείως ἢ παρέκαμψαν σιωπηρὰ χωρὶς κανένα προβληματισμό τὴν πληροφορία τοῦ Σκυλίτζη.

Ἡ ἐρευνα δὲν πρέπει νὰ μείνῃ ὅμως ἀδιάφορη μπροστὰ στις ἀντίθετες σχετικὰ με τὴ σύγκρουση στους Κατασύρτες πληροφορίες τῶν πηγῶν. Ἡ διαφορετικὴ ἐκδοχὴ τοῦ Σκυλίτζη ἀξίζει νὰ ἐξεταστεῖ με περισσότερη προσοχή. Μία προσεκτικὴ συγκριτικὴ μελέτη τῶν δύο ἀφηγήσεων (Συνεχιστὴ καὶ Σκυλίτζη) που θα ἐπισημαίνει διαφορὰς καὶ ομοιότητες, ταυτίσεις δηλαδή καὶ αποκλίσεις ὀρισμένων σημείων τῶν δύο κειμένων σε συσχετισμὸ με τὴν ἐξέταση τῆς ἐξέλιξης τῶν γεγονότων που συνέβησαν μετὰ τὴ μάχη τῶν Κατασυρτῶν μπορεῖ νομίζω νὰ μας βοηθήσῃ νὰ δώσουμε μίαν ἐρμηνεῖα στὴν ἐκδοχὴ τοῦ Σκυλίτζη, νὰ ἀντικρύσουμε τὰ πράγματα ἀπὸ νέα σκοπιὰ ἐρμηνεύοντας ἢ συνδέοντας τὰ γεγονότα αὐτὰ με διαφορετικὸ τρόπο.

Εἶναι σκόπιμο ὅμως, πρὶν προχωρήσουμε σε ἀναλυτικότερη ἐξέταση

4. Ἰωάννης Σκυλίτζης 205. 45-57 (I. Thurn).

5. Ἰωάννης Ζωναράς III. 466. 1-4 (CB).

6. Βλ. σημ. 3.

7. Βλ. σημ. 4 καὶ 5.

του ζητήματος των αντιθέτων μαρτυριών των πηγών σχετικά με τη μάχη στους Κατασύρτες, να δούμε την κατάσταση που επικρατούσε στη βυζαντινή αυλή, και κυρίως το πλαίσιο των εξωτερικών σχέσεων του Βυζαντίου όπως έχει διαμορφωθεί γύρω στο 917.

2. Όταν η βασιλομήτορα Ζωή «μη φέρουσα... τὰς τοῦ Συμεών συνεχεῖς ἐπιδρομὰς»⁸ αποφάσισε να δώσει ένα συντριπτικό κτύπημα στην «ἐπαρσιν» του Συμεών και να εξουδετερώσει για πάντα τον βουλγαρικό κίνδυνο, η στιγμή ήταν πράγματι κατάλληλη. Οι συνθήκες στον εσωτερικό αλλά ιδιαίτερα στον εξωτερικό χώρο αυτή την εποχή ήταν ευνοϊκές για το Βυζάντιο, ώστε να επιτρέπουν ένα τέτοιο εγχείρημα χωρίς κίνδυνο περισπασμού.⁹ Στην αυτοκρατορική αυλή επικρατούσε η ομάδα γύρω από τη Ζωή η οποία έχοντας διώξει τους περισσότερους από τους παλιούς επιτρόπους του ανήλικου γιου της Κωνσταντίνου Ζ' καθώς και τον Νικόλαο Μυστικό, κυβερνούσε στηριζόμενη κυρίως στον παρακοιμώμενο Κωνσταντίνο και στον επίτροπο Ιωάννη Ἐλαδά, τον οποίο είχε προσεταιριστεί.¹⁰

8. Ιω. Σκυλίτζης 202.71.

9. Συν. Θεοφ. 388. 13 εξ. - Πβ. και Συν. Γεωργ. Μοναχού 880. 18 εξ. - Ψευδοσυμεών 723. 13 εξ. - Λέων Γραμμ. 294.10 εξ. - Κατά τον Λέοντα Διάκονο 122.23 εξ. αιτία της επίθεσης των Βυζαντινών εναντίον της Βουλγαρίας υπήρξε το γεγονός ότι ο Συμεών «...εἰς ἀπόνοιάν τε τὴν Σκυθικὴν καὶ συνήθη ἐπαρθείς, αὐτοκράτορα ἑαυτὸν ἀνακηρύττειν Ῥωμαίους ἐκέλευεν». - Πβ. και V. N. Zlatarski, *Istoriija na bulgarskata durzava* I. 2, Sofia 1971 (ανατ.), σ. 372 εξ. - Ο Νικόλαος Μυστικός, επ. 9 (τέλη Αυγ./αρχές Σεπτ. 917) 58.89 εξ. (έκδ. R. J. H. Jenkins - L. G. Westerink) προβάλλει στον Συμεών σαν λόγους που ώθησαν τη βυζαντινή κυβέρνηση στην απόφαση της εκστρατείας τις συνεχείς αναφορές των στρατηγών Μακεδονίας και Θράκης για εξοντωτικές προς το κράτος διαθέσεις των Βουλγάρων: «ὥστε τὴν ἡμετέραν χώραν σκυλεῦσαι παρτελῶς καὶ λαφυραγωγῆσαι» καθώς και αυτές του στρατηγού Δυρραχίου Ιωάννη Βογά σχετικά με τις απόπειρες των Βουλγάρων να συνάψουν συμμαχία με τους Πετσενέγους και άλλους λαούς. Κυρίως όμως προβάλλει την επίθεση των Βουλγάρων στις περιοχές Δυρραχίου και Θεσσαλονίκης: «...τῶν Βουλγάρων πολέμου νόμῳ ἐξελασάντων κατὰ τῶν ἐν Δυρραχίῳ Ῥωμαϊκῶν τόπων καὶ κατὰ τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ, γέγονεν ἀφορμὴ τοῦ πρὸς τὴν γῆν τῶν Βουλγάρων τὰ Ῥωμαϊκὰ στρατεύματα εἰσελθεῖν...» (62.180 εξ.). Ο V. N. Zlatarski, *Istoriija* I. 2. 374 εκφράζει τη γνώμη ότι η διελσδυση στις περιοχές του Ιλλυρικού και της Θεσσαλονίκης το 916 αποσκοπούσε στο να εξασφαλιστεί ο Συμεών από κάθε πιθανή επίθεση των Αφρικανών Αράβων που είχαν συμμαχήσει με τους Βυζαντινούς και οι οποίοι θα μπορούσαν να επιτεθούν στη Βουλγαρία αν προσορμίζονταν με το στόλο τους στις δύο σπουδαιότερες βυζαντινές βάσεις Θεσσαλονίκη και Δυρράχιο, και ακόμη για να μη δώσει τη δυνατότητα στους Βυζαντινούς να συγκεντρώσουν τις στρατιωτικές τους δυνάμεις γύρω από την πρωτεύουσα.

10. Βλ. I. Καραγιαννόπουλος, *Ιστορία Βυζαντινού Κράτους Β': Ιστορία μέσης βυζαντινής περιόδου (565-1081)*², Θεσσαλονίκη 1981, σ. 347.

Στην Ιταλία το βυζαντινό κύρος είχε σημαντικά αυξηθεί, αφότου ο στρατηγός Λογγοβαρδίας Νικόλαος Picinigli πετυχαίνοντας το 915 μια πανιταλική συμμαχία είχε κατορθώσει να διώξει τους Άραβες από το οχυρό τους στο Carigliano.¹¹

Στην Ανατολή ύστερα από την παλινόρθωση των Βαγρατιδών και την αποκατάσταση του Ashot στο θρόνο της Αρμενίας το 915 με τη σύμπραξη των βυζαντινών στρατιωτικών δυνάμεων η κατάσταση στην περιοχή ήταν ιδιαίτερα ευνοϊκή για τους Βυζαντινούς.¹²

Στη Δύση επικρατούσε ηρεμία. Οι Φατιμίδες Άραβες της Αιγύπτου απασχολημένοι με την κατάκτηση του ανεξάρτητου εμιράτου του Παλέρμου είχαν ευχαρίστως αποδεχτεί τη συνθήκη που τους πρότεινε ο στρατηγός Καλαβρίας Ευστάθιος έναντι ετήσιας εισφοράς 22.000 χρυσών νομισμάτων.¹³

Στο βορρά ο στρατηγός Χερσώνος Ιωάννης Βογάς είχε εξασφαλίσει, προλαβαίνοντας τους Βουλγάρους, τη σύμπραξη των Πετσενέγων, ενώ παράλληλα στη Συρία βυζαντινοί απεσταλμένοι πριν από την έναρξη της εκστρατείας εναντίον των Βουλγάρων το 917 πέτυχαν να κλείσουν συμφωνία με τους Άραβες. Έτσι εξασφαλιζόταν και το ανατολικό μέτωπο το οποίο επρόκειτο να αποδυναμωθεί αισθητά, εφόσον η οριστική κατανίκηση των Βουλγάρων απαιτούσε γενική κινητοποίηση των δυνάμεων του κράτους και επομένως και μεταφορά των ανατολικών στρατευμάτων στη Θράκη.¹⁴

Παράλληλα όμως σε ανάλογες πολεμικές προετοιμασίες είχε αποδυθεί και ο Συμεών,¹⁵ όπως αποκαλύπτεται σε επιστολή του Νικολάου Μυστικού προς τον βούλγαρο ηγεμόνα.¹⁶ Το γεγονός των βουλγαρικών προετοιμασιών

11. St. Runciman, *The Emperor Romanus Lecapenus and his Reign*, Cambridge 1969, σ. 184 εξ.

12. St. Runciman, *Romanus* 131 εξ. και 155.

13. St. Runciman, *Romanus* 54.

14. Βλ. Ι. Καραγιαννόπουλος, *Ιστορία Β'* 348 εξ.

15. Ο V. N. Zlatarski, *Istoriija* I. 2. 373, παρατηρεί: «Όμως με την ιδιοποίηση του αυτοκρατορικού τίτλου παρά τη θέληση του Βυζαντίου ο Συμεών δεν μπορούσε να μην περιμένει ότι η βυζαντινή κυβέρνηση θα αντιδράσει ενάντια σ' αυτό του το τολμηρό και αυθαίρετο διάβημα με τη μια ή την άλλη μορφή, ιδίως καθώς είχε υπόψη του τις συνθήκες συμμαχίας με τους Αφρικανούς Άραβες. Γι' αυτό άρχισε να ετοιμάζεται για πόλεμο».

16. Νικολάου Μυστικού επ. 9. 58. 89 εξ. - Οι επιστολές 9 και 10 του Νικολάου Μυστικού που αναφέρονται στην εκστρατεία του 917 χρονολογούνται αμέσως μετά τη μάχη της Αγχιάλου. (Βλ. R. J. H. Jenkins - L. G. Westerink, *Nicholas I Patriarch of Constantinople, Letters*, Washington 1973, σ. 529-531). Η επ. 9 έχει ένα καθαρά απολογητικό χαρακτήρα, όπου ο Μυστικός επιδιώκει να δικαιολογήσει στον Συμεών τη βυζαντινή κυβέρνηση για την εκστρατεία εναντίον του. Αντίθετα στην επ. 10 ο Μυστικός α-

και τους σκοπούς του Συμεών για μεγάλης κλίμακας καταστροφικές επιδρομές στο βυζαντινό κράτος ανέφεραν στη βυζαντινή κυβέρνηση οι στρατηγοί Μακεδονίας και Θράκης, οι οποίοι, όπως γράφει ο Νικόλαος Μυστικός «οὐ διαλείπουσι καθ' ἑκάστην τὰ μὲν γράμμασι δηλοῦντες, τὰ δὲ καὶ γλώσση τῶν οἰκείων ἀποκρισιαρίων, καὶ διαβεβαιούμενοι ὡς ἀληθῆ λέγοιεν (καὶ οὐδεμία τοῖς λόγοις πρόσσεστιν ἀμφιβολία) ὅτι περὶ ὁ τῶν Βουλγάρων τοιοῦτος εἶη σκοπὸς ὥστε τὴν ἡμετέραν χώραν σκυλεῦσαι παντελῶς καὶ λαφυραγωγῆσαι». ¹⁷

Για τις προσπάθειες επίσης του Συμεών να συμμαχήσει με τους Πετσενέγους και με άλλα γειτονικά έθνη εναντίον του Βυζαντίου ενημερώθηκαν οι Βυζαντινοί από τον στρατηγό Χερσώνος Ιωάννη Βογά, ο οποίος με συνεχείς αναφορές τόνιζε: «ὡς πᾶσαν σπουδὴν τίθενται Βούλγαροι καὶ Πατζινακίτας καὶ εἴ τινα ἕτερα ἐν ἐκείνοις ἐστὶν τόποις ἔθνη προσλήψεσθαι εἰς τὴν κατὰ Ῥωμαίων ἔφοδόν τε καὶ τὸν πόλεμον». ¹⁸ Τις αλλεπάλληλες απόπειρες του Συμεών να συνάψει συμμαχία με τους Πετσενέγους ανέφεραν και οι ίδιοι οι Πετσενέγοι στους Βυζαντινούς, ¹⁹ οι οποίοι και πέτυχαν τελικά δωροδοκώντας τους Πετσενέγους να τους αποσπάσουν από την επιρροή του Συμεών και να τους προσδέσουν στη δική τους συμμαχία. ²⁰

Το καλοκαίρι του 917 οι προετοιμασίες της εκστρατείας κατά του Συμεών που πήρε χαρακτήρα αληθινής σταυροφορίας είχαν περατωθεί. Για να τονιστεί η ιερότητα του σκοπού της επιχείρησης και η σπουδαιότητά της, όταν τα «ἐὼνα» και «δυτικά» στρατεύματα συγκεντρώθηκαν στη Θράκη, ορκίστηκαν στα «σεβάσματα καὶ ζωοποιὰ ξύλα» ὥστε «συναποθνήσκειν ἀλλήλοις» και παράλληλα για να αυξηθεί ο ζήλος και η μαχητικότητά τους

πευθύνεται στον Συμεών με πεποίθηση και υπερήφανο τόνο. Από το ύφος αυτής της επιστολής ο Runciman, *Romanus* 86 σημ. 1, υποθέτει ότι ο Συμεών πιθανό να είχε εμπλακεί τότε σε άλλους περισπασμούς εξαιτίας των οποίων έγινε λιγότερο απειλητικός.

17. Επ. 9. 90-94.

18. Επ. 9. 101-103.

19. Επ. 9. 105 εξ.

20. Συν. Θεοφ. 386.23 εξ.: «Τοῦ δὲ Βουλγάρου Συμεών τὴν Θράκην πάλιν ληϊζόμενον, ἐν φροντίδι οὖσης τῆς Αἰγούστης καὶ τῶν ἐν τέλει ὅπως αὐτὸν τῆς ἀλαζονείας παύσωσιν, ἠτήσατο Ἰωάννης ὁ Βογάς γενέσθαι πατρίκιος, ὑποσχόμενος κατ' αὐτοῦ ἀγαγεῖν Πατζινάκας. Τῆς αἰτήσεως δὲ τυχὼν δῶρά τε λαβὼν εἰς τὴν Πατζινάκων ἀπήει χώραν». Ο St. Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, London 1930, σ. 159, παρατηρεῖ χαρακτηριστικά: «He even attempted (Symeon) to win the support of the Petchenegs, his friends of the previous war; but his ambassadors were outbid by the Imperial agent, John Bogas, whose financial resources were no doubt larger».

διατάχτηκε να γίνει διανομή της «ρόγας».²¹

Αρχηγός της εκστρατείας ορίστηκε ο δομέστικος Λέων Φωκάς²² έχοντας υπό τις διαταγές του τους επιφανέστερους εκπροσώπους της στρατιωτικής ηγεσίας. Την αρχηγία του στόλου ανέλαβε ο δρουγγάριος των πλωίμων Ρωμανός Λεκαπηνός.²³

Τα στρατεύματα, αφού διέσχισαν τη Θράκη, προήλασαν στη Βουλγαρία, ενώ παράλληλα ο βυζαντινός στόλος παραπλέοντας τη Μαύρη Θάλασσα κατευθύνθηκε προς το Δούναβη.

Στο Δούναβη έφθασε και ο Ιωάννης Βογάς οδηγώντας από Β. τους Πετσενέγους τους οποίους επρόκειτο να διαπεραιώσει ο Λεκαπηνός στη νότια όχθη του ποταμού.²⁴

Η εκστρατεία ήταν άριστα σχεδιασμένη. Προέβλεπε συντονισμένη εισβολή και επίθεση από τρία σημεία. Από βορρά επίθεση των Πετσενέγων, προέλαση του βυζαντινού στρατού από το νότο και από την ανατολή υποστήριξη του βυζαντινού στόλου.

Ωστόσο τα πράγματα εξελίχτηκαν διαφορετικά. Μια διαφωνία που ξέσπασε μεταξύ Βογά και Λεκαπηνού έγινε αφορμή να ανησυχήσουν οι Πετσενέγοι και να εγκαταλείψουν την επιχείρηση.²⁵ Η αποχώρηση όμως των

21. Συν. Θεοφ. 388.19 εξ. - Πβ. και Ιω. Σκυλίτζης 203.78 εξ. - Βλ. Ι. Καραγιαννόπουλος, *Ιστορία Β'* 348-9.

22. Ο Λέων Φωκάς ήταν γιος του Νικηφόρου Φωκά, του ένδοξου στρατηγού του Βασιλείου Α' και Λέοντος Στ', ο οποίος όμως, παρατηρεί ο G. Ostrogorsky, *Geschichte des byzantinischen Staates*³, München 1963, σ. 220, δεν είχε κληρονομήσει από τον πατέρα του το ταλέντο του στρατιωτικού ηγέτη. - Πβ. και St. Runciman, *Romanus* 54, όπου παρατηρεί: «Though his many personal attractions included great bravery, his ability was generally doubted; but his high aristocratic connections and the fact of being brother in-law to the all-powerfull Paracoemomene kept him in his position, and recently he had commanded with some success in the east...».

23. Ο Ρωμανός Λεκαπηνός, ο οποίος έμελλε να υποσκελίσει τους αριστοκράτες ανταγωνιστές του και ν' ανεβεί στον αυτοκρατορικό θρόνο, ήταν γιος ενός αρμένιου χωρικού. Ο St. Runciman, *Romanus* 55, παρατηρεί σχετικά: «The navy was under a much less distinguished command; the Grand Admiral, the Drugarius of the Fleets, was an Armenian peasant's son, who by painstaking merit and a few scraps of imperial favour had worked his way up until on Himerius's disgrace he had succeeded to the naval command. He was called Romanus Lecapenus, and everyone ignored him as being an excellent officer and no more».

24. Βλ. Ι. Καραγιαννόπουλος, *Ιστορία Β'* 349.

25. Συν. Θεοφ. 389.19 εξ. - Ιω. Σκυλίτζης 204. 18 εξ. Γι' αυτή τη διαγωγή του οι Ρωμανός Λεκαπηνός και Ιωάννης Βογάς παραπέμφθηκαν σε δίκη. Βλ. Ι. Καραγιαννόπουλος, *Ιστορία Β'* 349. Ο St. Runciman, *Romanus* 85 και σημ. 1, παρατηρεί ότι αιτία της φιλονικίας μεταξύ Λεκαπηνού και Βογά πρέπει να υπήρξε η αντιζηλία τους και προσθέ-

Πετσενέγων εξαιτίας της άστοχης συμπεριφοράς των βυζαντινών στρατηγών απάλλαξε τον Συμεών από σοβαρή απειλή, και έτσι απερίσπαστος πια από τον κίνδυνο των Πετσενέγων στο βορρά παρακολουθούσε τις κινήσεις του βυζαντινού στρατού που μόνος τώρα σήκωνε το βάρος της εκστρατείας. Στις 20 Αυγούστου κοντά στην Αγχίαλο²⁶ ο βυζαντινός στρατός αιφνιδιά-

τει, χωρίς όμως και να παραπέμπει στις πηγές, ότι δεν είναι απίθανο και κάποια δωροδοκία από τον Συμεών να υποκίνησε σ' αυτή την ενέργεια τον Λεκαπηνό, ο οποίος σ' αυτή τη φάση της σταδιοδρομίας του δεν είχε και πολλούς ηθικούς ενδοιασμούς.

26. Ο Συνεχιστής του Θεοφάνη 389.10-12 αναφέρει ότι «ὁ πόλεμος μεταξύ Ῥωμαίων τε καὶ Βουλγάρων πρὸς τῷ Ἀχελῷ συγκεκρόθηται ποταμῷ», πράγμα που έκανε πολλούς ερευνητές να πιστέψουν ότι υπάρχει ποταμός Αχελῷος κοντά στην Αγχίαλο. Πβ. K. Jireček, *Istorijska Bălgarite*, Sofia 1974 (ανατ.), σ. 188 και σημ. 22. - V. N. Zlatarski, *Istorijska I.* 2, 377 και σημ. 48. - St. Runciman, *Bulgarian Empire*, 161 σημ. 1. - A. A. Vasiliev, *History of the Byzantine Empire*, Madison 1952, σ. 317. - A. Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus and his World*, London 1973, σ. 340. Ωστόσο έχει ήδη επισημανθεί από τον T. L. F. Tafel, *De Thessalonica eiusque agro dissertatio geographica*, Berolini 1839, σ. 485, ότι η έκφραση «πρὸς τῷ Ἀχελῷ... ποταμῷ» πρέπει να διαβαστεί «πρὸς τῇ Ἀχελῷ... πόλει» γιατί κοντά στην Αγχίαλο του Ευξεινού νικήθηκαν οι Βυζαντινοί από τους Βουλγάρους και ακόμη ποταμός Αχελῷος υπάρχει μόνο στην Αιτωλία και όχι στη Θράκη. Οι βυζαντινοί συγγραφείς κατά τον Tafel «*puriora sectantes*» μετέτρεψαν το «Ἀχελῷ», που είναι το λαϊκό όνομα της Αγχιάλου, σε «Ἀχελῷος» και όπως παρατηρεί ο Φ. Κουκουλές, «Τοπωνυμικά», Αθήνα 27 (1915) 161-2, οι ιστοριογράφοι «απαρασυσχέτισαντες προς τον γνωστόν ποταμόν και πλάσαντες ποταμόν ανύπαρκτον κατά το μέρος εκείνον» κατέληξαν να γράψουν ότι η μάχη έγινε «πρὸς τῷ Ἀχελῷ ποταμῷ». Το όνομα «Ἀχελῷ» ή «Ἀχελῷος» συναντιέται συχνά στις πηγές. Πβ. Θεοφάνους Χρονογραφία 437. 20 (C. de Boor) καθώς και τη λαϊκή παράφραση του κειμένου του Νικήτα Χωνιάτη της οποίας τμήματα παραθέτει στο κριτικό υπόμνημα η έκδοση Βόννης σ. 171, 505 και 561. (Η παράφραση δεν παρατίθεται στη νεότερη έκδοση του I. A. van Dieten). Πβ. ακόμη και Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητου, *De administrando imperio* 32. 156. 90-91 (G. Moravcsik - R. J. H. Jenkins) και την έκφραση του Ιω. Σκυλίτζη 203.95 «πρὸς τῷ Ἀχελῷ φρουρίῳ». Την ίδια γνώμη σχετικά με το λαϊκό όνομα της Αγχιάλου «Ἀχελῷ» ή «Ἀχελῷος» έχουν οι W. Tomaschek, *Zur Kunde der Hämus- Halbinsel*, Wien 1882, σ. 305-6. - Σ. Κουγέας, «Αἱ ἐν τοῖς σχολίοις τοῦ Ἀρέθᾳ λαογραφικαὶ εἰδήσεις», *Λαογραφία* 4 (1912/13) 266 εξ. και σημ. 1. - St. Psaltes, *Grammatik der byzantinischen Chroniken*, Göttingen 1913, σ. 3-4. - Φ. Κουκουλές, έ.α. - K. Ἀμαντος, «Παρατηρήσεις τινές εἰς τὴν Μεσαιωνικὴν Γεωγραφίαν», *ΕΕΒΣ* 1 (1924) 49. - Πβ. και N. Banescu, βιβλιοκρισία του V. N. Zlatarski, *Geschichte der Bulgaren I. Teil*, στη *BZ* 26 (1926) 114-5 και Δ. Ζακυθινός, *Βυζαντινὴ Ἱστορία (323-1071)*, Αθήνα 1972, σ. 272 σημ. 5.

Πρέπει νομίζω εδώ να υποθέσουμε δύο πράγματα: ή ότι ο ίδιος ο Συνεχιστής ή κάποιος αντιγραφέας του συγγέει το λαϊκό όνομα Αχελῷ με τον γνωστό ποταμό ή κάνει λάθος έκφρασης και ονομάζει Αχελῷ τον μικρό ανώνυμο ξεροπόταμο κοντά στην Αγχίαλο με το γνωστό λαϊκό όνομα της πόλης. Σύγχρονοι βουλγαρικοί χάρτες σημειώνουν κάποιον

ζεται από τον Συμεών και επακολουθεί η τραγική καταστροφή του: «καὶ οἷα τὰ τοῦ θεοῦ κρίματα, ὥς ἀνεξερευνήτα καὶ ἀνεξιχνίαστα, τρέπονται Ῥωμαῖοι πανστρατὶ καὶ γέγονε φυγὴ παντελὴς καὶ φορικώδης ὁλολυγὴ, τῶν μὲν ὑπ' ἀλλήλων συμπατουμένων, τῶν δὲ ὑπὸ τῶν πολεμίων ἀναιρουμένων, αἵματός τε χύσις οἷα ἐξ αἰῶνος οὐ γέγονεν», σχολιάζει με απορία και πικρία ο Συνεχιστής του Θεοφάνη το απροσδόκητο γεγονός.²⁷

Ο θρίαμβος αναπτερώνει τις φιλοδοξίες του Συμεών, ο οποίος διασχίζοντας τη Θράκη προχωρεί ακάθεκτος προς την Κωνσταντινούπολη. Στους Κατασύρτες, στα περίχωρα της Πόλης, γίνεται μια νέα σύγκρουση, όταν ο Λέων Φωκάς «ἄμα πλείστῳ λαῷ» κατά τον Συνεχιστή, ἢ «μετά τινων στρατιωτῶν τῶν παρευρεθέντων», ὅπως αναφέρει ο Σκυλίτζης, βγήκε από την Πόλη για να αντιμετωπίσει τους Βουλγάρους.²⁸

Σχετικά με την έκβαση της σύγκρουσης ο Συνεχιστής του Θεοφάνη γράφει: «τῇ δὲ νυκτὶ ἀδοκῆτως ἐπιπεσόντων αὐτοῖς τῶν Βουλγάρων, καὶ τοῦ δομεστίκου φυγόντος, ἐσφάγη Νικόλαος ὁ υἱὸς τοῦ Δουκὸς καὶ πολλοὶ ἕτεροι μετ' αὐτοῦ». ²⁹ Και ο Σκυλίτζης: «καὶ κατὰ τὸν τόπον τὸν λεγόμενον Κατασύρτας ἀπομοίρα τινι Βουλγάρων εἰς προνομὴν πεμφεῖσιν συνηντηκότες προσρήγνυνται τούτοις καὶ τρέπονται εὐπετῶς. Ἀκραιφνοῦς δὲ πάλιν ἐτέρας ἐπεισπεσούσης ὑφίστανται καὶ ταύτην ῥαδίως τε καὶ ἀνδρικώτερον, καὶ γίνεται μάχη καρτερὰ καὶ ἐπὶ πολὺν διαρκέσασα χρόνον, καὶ τρέπονται μὲν οἱ Βούλγαροι, ἐσφάγη δὲ Νικόλαος ὁ τοῦ Δουκὸς υἱός, ἡρωϊκῶς ἀγωνισάμενος καὶ αἷτιος τῆς νίκης Ῥωμαίοις γενόμενος». ³⁰

Ολοφάνερα ἐδῶ οι πληροφορίες των πηγῶν αντικρούονται. Ο Σκυλίτζης παρουσιάζει το αποτέλεσμα της σύγκρουσης σαν καθαρὴ νίκη των Βυζαντινῶν. Αντίθετα ο Συνεχιστής σαν μια νέα τραγική ἥττα. Τι ακριβῶς συμβαίνει; Ο Σκυλίτζης, που, ὅπως εἶναι γνωστό, αντλεί ἀπὸ τον Συνεχιστή, φαίνεται στο σημεῖο αὐτό να παρεκκλίνει. Πρέπει να δεχτούμε ἐδῶ τη γνώμη που εκφράζει γενικά για τον Σκυλίτζη ο I. Thurn, ὅτι δηλαδή παραφράζοντας μια μοναδική πηγή διανθίζει τη διήγησή του με στοιχεία που ο ἴδιος ἐπινοεῖ και ὅτι κάθε νέα μαρτυρία που παρουσιάζει με κανένα τρόπο

Ξεροπόταμο κοντά στην Αγχίαλο με το ὄνομα *Aheloj*. Ο δρ. κ. Bojan Beševliev, τον οποίο ευχαριστῶ και ἀπὸ τη θέση αὐτή, με πληροφορεῖ ὅτι ο ξεροπόταμος αὐτός, ἀγνωστος στις μεσαιωνικὲς πηγές, ονομαζόταν στα χρόνια της τουρκικῆς κυριαρχίας *Kara Kaja deresı*.

27. Συν. Θεοφ. 389. 12-17.

28. Συν. Θεοφ. 390.19.- Ιω. Σκυλίτζης 205. 48-49.

29. Συν. Θεοφ. 390. 19-21.

30. Ιω. Σκυλίτζης 205. 49-56.

δεν σημαίνει ότι την άντλησε από άλλη πηγή;³¹

Νομίζω πως η γνώμη του Thurn είναι στη γενίκευσή της άδικη. Όσο και αν ο Σκυλίτζης σε μερικές περιπτώσεις, όπως παρατήρησε ο D. I. Polemis, στην προσπάθειά του να προσδιορίσει ακριβέστερα τα πρόσωπα που αναφέρει στη διήγησή του κάνει εσφαλμένες ταυτίσεις,³² ωστόσο με κανένα τρόπο δεν είναι λογικό να θεωρούμε σαν παραποίηση ή επινόησή του κάθε νέα ή διαφορετική μαρτυρία του Σκυλίτζη, μόνο και μόνο επειδή αδυνατούμε να επισημάνουμε την πηγή της. Με αυτό δεν εννοώ ότι ο Σκυλίτζης δεν έχει την τάση να παραφράζει τις πηγές του, όπως δέχεται ο Thurn, αλλά όμως αυτό δεν σημαίνει ότι οπωσδήποτε αλλοιώνει ή εφευρίσκει πάντοτε ανύπαρκτα γεγονότα.

Κατά τη γνώμη μου από την όλη αφήγηση του Σκυλίτζη σχετικά με τα γεγονότα αυτής της εκστρατείας και τις συγκρούσεις που συνέβησαν διαπιστώνεται ότι ο Σκυλίτζης γι' αυτά τουλάχιστον τα συγκεκριμένα γεγονότα πρέπει να χρησιμοποίησε και μια άλλη πηγή. Σε μαρτυρίες αυτής της πηγής πρέπει να οφείλεται και η περισσότερο πλουτισμένη με λεπτομέρειες περιγραφή του των μαχών της Αγχιάλου και των Κατασυρτών. Η περιγραφή του Συνεχιστή είναι αισθητά λιτότερη από αυτή του Σκυλίτζη.

Ας παραβάλουμε όμως τις αφηγήσεις των δύο ιστοριογράφων:

Προετοιμασία της εκστρατείας: Συν. Θεοφ. 388.13-389.10. - Ιω. Σκυλ. 202.71 - 203.93.

Εδώ η αφήγηση του Σκυλίτζη ακολουθεί απόλυτα τον Συνεχιστή. Σημειώνονται δύο μόνο προσθήκες. Στον Σκυλίτζη (203.82) προσδιορίζεται

31. I. Thurn, *Ioannis Skylitzae Synopsis historiarum* (C.F.H.B. 5), Berlin-N. York 1973, σ. XXXIII: «Er (Skylitzes) paraphrasiert über lange Strecken eine einzige Quelle; wo er darüber hinaus eigene Angaben bringt, ist höchste Vorsicht am Platz; es ist keineswegs gesagt, dass er an diesen Stellen Passagen aus anderen Quellen bringt. Oft malt er nur aus (z.B. Schlachtschilderungen), oder erfindet».

32. O D. I. Polemis, «Somes Cases of Erroneous Identification in the Chronicle of Skylitzes», *Byzantinoslavica* 26 (1965) 74-81, έχει παρατηρήσει ορισμένες περιπτώσεις που ο Σκυλίτζης διαφέρει από το κείμενο των πρωτοτύπων του, και ειδικά σε περιπτώσεις ονομάτων προσώπων και συγγενικών δεσμών, και ότι στην προσπάθειά του να φανεί ακριβέστερος από την πηγή που αντλεί και να δώσει πληρέστερα στοιχεία για αυτοκράτορες, αξιωματούχους κλπ. κάνει μερικές φορές εσφαλμένες ταυτίσεις. Νομίζω ωστόσο πως η προσωπική επέμβαση του Σκυλίτζη που ο Polemis επισημαίνει περιορίζεται μόνο σε ό,τι αφορά τη διευκρίνιση ονομάτων ή αξιωμάτων και ότι πολλές φορές στον Σκυλίτζη αναφέρονται ονόματα προσώπων ή τόπων που δεν μπορούν βέβαια να θεωρούνται πάντοτε προσθήκες του ίδιου του Σκυλίτζη επειδή συμβαίνει να μην υπάρχουν μέσα στο κείμενο των άλλων γνωστών μας πηγών. Τίποτε δεν αποκλείει τη χρησιμοποίηση από τον Σκυλίτζη και μιας άλλης πηγής.

ο τόπος της συνάθροισης των στρατευμάτων: «ἀθροισθέντων δὲ πάντων τῶν θεμάτων καὶ τῶν ταγμάτων κατὰ τὴν Διάβασιν»³³ καὶ (203.87) προστίθεται το ὄνομα του αρχηγού του τάγματος του «ἰκανάτου» Ολβιανού. Οι ἀσήμεντες βέβαια αὐτές προσθήκες μαρτυροῦν κατὰ τὴ γνώμη μου τὴ χρησιμοποίηση καὶ μίας ἄλλης πηγῆς καὶ δὲν αποτελοῦν ανεπίτρεπτο διευκρινιστικὸ εφεύρημα του Σκυλίτζη.

Περιγραφή της μάχης της Αγχιάλου: Συν. Θεοφ. 389.10-19. - Ιω. Σκυλ. 203.93-204.17.

Εδὼ παρατηροῦνται σημαντικότερες διαφορές. Κατ' ἀρχὴν στὴν ἡμερομηνία της μάχης: «ἕκτῃ τοῦ μηνὸς Αὐγούστου» κατὰ τον Σκυλίτζη καὶ κατὰ τον Συνεχιστὴ «μηνὶ Αὐγούστῳ εἰκάδι».³⁴ Ἀκόμη στο χαρκατηρισμὸ του τόπου της μάχης που σύμφωνα με τον Συνεχιστὴ «πρὸς τῷ Ἀχελῷ συγκεκρότηται ποταμῷ» καὶ κατὰ τον Σκυλίτζη «πρὸς τῷ Ἀχελῷ φρούριῳ».³⁵ Με τὴν περίφραση «Ἀχελῶν φρούριον» ο Σκυλίτζης υπονοεῖ τὴν Ἀχελῶ=Αγχίαλο κοντὰ στὴν ὁποία ἐγίνε τὴ μάχη ὅπως σαφῶς το μαρτυρεῖ καὶ ἡ σχετικὴ αναφορὰ του Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητου (De Adm. 32. 156.90-91). Ο Συνεχιστὴς προφανῶς ἀπὸ σύγχυση ἀναφέρει ἐδὼ ποταμὸ Ἀχελῶ που δὲν μαρτυρεῖται στὴ Θράκη ἀλλὰ μόνο στὴν Αἰτωλία. (Βλ. σημ. 26). Καὶ στὶς δύο περιπτώσεις ο Σκυλίτζης φαίνεται νὰ υιοθετεῖ τὴν πληροφορία της ἀγνωστῆς πηγῆς του ἢ ἐξίσου πιθανή γιὰ τὸ ζήτημα της ἡμερομηνίας μου φαίνεται καὶ ἡ γνώμη του Zlatarski ὅτι ἡ 6ῃ Αὐγούστου που

33. Ἡ Διάβασις στὶς πηγές ἀναφέρεται σαν τοποθεσία κατὰλληλη γιὰ συγκέντρωση καὶ καταυλισμὸ στρατευμάτων. Ο Γενέσιος 30.13 ἐξ. (A. Lesmüller -Werner - I. Thurn) στὴν ἐπανάστασι τοῦ Θωμά Σλάβου ἀναφέρει: «...τοὺς σκεδασθέντας συλλέξας (Θωμάς Σλάβος) καὶ πρὸς τὴν καλουμένην Διάβασιν <συναθροίσας>, ἅτε δὴ πρὸς τὸ στρατοπαιδεῦσαι πάντα οὐσαν ἐπιτηδεῖαν, διὰ τε τὴν τῶν ἵππων νομὴν καὶ πρὸς τὴν ἄλλην χρείαν τῶν ἀνθρώπων ἀφθονωτέραν τυγχάνουσαν, ἐκεῖσε σκηνοῦται...». Πβ. καὶ Συν. Θεοφ. 66.19 ἐξ. «αὐθις ἐπισυναχθεῖς (Θωμάς Σλάβος) κατὰ τι πεδῖον, Διάβασιν οὕτω καλούμενον σταδίους ἀπέχον τῆς πόλεως ἱκανοὺς καὶ πρὸς στρατοπεδεῖαν εὐφυνὲς ἐκ τε τῶν φυομένων καὶ ὑδάτων ἐπιρρύτων ὄν, συναθροίζεται». - Ιω. Σκυλίτζης 38.11 ἐξ. Κατὰ τον K. Jireček, *Die Heerstrasse von Belgrad nach Constantinopel und die Balkanpässe*, Prag 1877, ἀνατ. Amsterdam 1967, σ. 102, ἡ Διάβασις εἶναι ἡ «πεδιάς τῶν Χοιροβάκχων» στὴ συμβολὴ των ποταμῶν Μέλανος καὶ Αἰθῶρα, ὅπου, ὅπως ἀναφέρουν οἱ Ιω. Κίνναμος (73.19 ἐξ., C.B.) καὶ Νικήτας Χωνιάτης (64.56 ἐξ., I. A. van Dieën), στρατοπέδευσαν τὰ σταυροφορικὰ στρατεύματα τοῦ Κορράδου κατὰ τὴ β' σταυροφορία (1147-1149). Βλ. καὶ J. B. Bury, *A History of the Eastern Roman Empire from the Fall of Irene to the Accession of Basil I.* (A. D. 802-867), London 1912, σ. 102 καὶ σημ. 1.

34. Ιω. Σκυλίτζης 203. 93-94. - Συν. Θεοφ. 389. 10-11.

35. Συν. Θεοφ. 389. 12. - Ιω. Σκυλίτζης 203. 95.

αναφέρεται από τον Σκυλίτζη είναι η ημερομηνία της εκκίνησης του βυζαντινού στρατού από την Κωνσταντινούπολη.³⁶

Από την ίδια άγνωστη πηγή του Σκυλίτζη πρέπει να προέρχεται και η πληροφορία που λείπει εντελώς στον Συνεχιστή, ότι στις πρώτες συγκρούσεις νικήθηκαν οι Βούλγαροι με μεγάλες απώλειες.³⁷

Ο Σκυλίτζης στη συνέχεια της αφήγησής του κάνει μια προσπάθεια να επισημάνει τα αίτια της καταστροφής, ενώ η προσπάθεια αυτή λείπει τελείως από τον Συνεχιστή του οποίου η αφήγηση στο σημείο αυτό είναι ιδιαίτερα συνοπτική και λιτή. Και σαν αιτία της καταστροφής των Βυζαντινών ο Σκυλίτζης εμφανίζει στο σημείο αυτό της διήγησής του το τυχαίο γεγονός του αλόγου του Λέοντα Φωκά που ξέφυγε και χωρίς χαλινάρι έτρεχε «διά τοῦ στρατοπέδου κενὸς ἐπιβάτου».³⁸ Η θέα του θορύβησε τους στρατιώτες που νομίζοντας πιθανό ότι ο αρχηγός τους εκοτώθηκε «τῆς διώξεως ἔστησαν» και «ἐνιοι... παλίντροποι γεγόνασιν».³⁹ Και ενώ μέχρι εκείνη τη στιγμή «ἐτρέποντο» κατὰ κράτος οι Βούλγαροι, ο Συμεὼν ο σπῆσιος «οὐ γὰρ ἔτυχεν ἀσύντακτον τὴν φυγὴν ποιησάμενος ἐπαφῆκε τῶν Βουλγάρους κατὰ Ῥωμαίων» οι οποίοι αντίκρυσαν ξαφνικά τους Βουλγάρους να αντεπιτίθενται.⁴⁰ Στη συνέχεια η περιγραφή της άτακτης φυγής και της σφαγής είναι σχεδόν ίδια και στους δυο συγγραφείς: Συν. Θεοφ. 339.13-14. - Ιω. Σκυλ. 203.12-204.17.

Το επεισόδιο όμως του αλόγου σαν αίτιο της μεταστροφής των πραγμάτων, με συνέπεια την καταστροφική κατάληξη της εκστρατείας για τους Βυζαντινούς, είναι προφανές ότι δεν θεωρείται από τον Σκυλίτζη σαν επαρκές και πειστικό ντοκουμέντο καθώς απηχεί έντονα το στοιχείο του τυχαίου και του μυθικού θα λέγαμε αλλά το παρουσιάζει απλώς σαν μια άποψη, όπως τη βρίσκει μέσα στην πηγή του, που την εκθέτει αυτούσια χωρίς να τη σχολιάζει. Γιατί αμέσως μετά βλέπουμε να αναζητά περισσότερο ευλογοφανείς εξηγήσεις για την «τροπή» των Βυζαντινών που να στηρίζονται σε απτά και από παντού εξακριβωμένα γεγονότα, τα οποία, ή προηγήθηκαν της μάχης, όπως η αποχώρηση των Πετσενέγων εξαιτίας της διαφωνίας Βογιά-Λεκαπηνού, οπότε «γέγονεν ἡ ἐξ αὐτῶν βοήθεια ἄπρακτος καὶ ἀνόνητος»⁴¹ ή

36. V. N. Zlatarski, *Istoriја* I. 2. 377 σημ. 48.

37. Ιω. Σκυλίτζης, 203.95-96: «τρέπονται κατὰ κράτος οἱ Βούλγαροι, καὶ φόνος αὐτῶν ἐγένετο πολὺς». - Πβ. και Ιω. Ζωναράς III. 463.13-15: «ὁς (Λέων Φωκάς) καὶ μάχην συνάψας ἡττᾶ τοὺς Βουλγάρους περηφανῶς καὶ φόνον αὐτῶν ποιεῖται πολὺν».

38. Ιω. Σκυλίτζης 203. 95-96. - Πβ. και Ιω. Ζωναράς III. 463. 15-19.

39. Ιω. Σκυλίτζης 203. 5 εξ. - Πβ. Ιω. Ζωναράς III. 463. 19 - 464. 2.

40. Ιω. Σκυλίτζης 203. 8 εξ. - Ιω. Ζωναράς III. 464. 2 εξ.

41. Ιω. Σκυλίτζης 204. 22 εξ. - Ιω. Ζωναράς III. 464. 16 εξ.

συνέβησαν κατά τη διάρκεια της μάχης σύμφωνα με άλλη εκδοχή: «ἄλλοι δὲ οὐχ οὕτω φασὶ γενέσθαι τὴν τροπὴν Ῥωμαίων, τρόπον δὲ ἕτερον».⁴² Καὶ αὐτὴ ἡ ἄλλη εκδοχή, ὁ «δεύτερος λόγος» τῆς τραγικῆς ἥττας κατὰ τὸν Σκυλίτζη ἦταν ἡ ξαφνικὴ πληροφορία ποὺ μεταδόθηκε στο Φωκά, ἐνῶ καταδίωκε τὸν Συμεών, ὅτι ὁ Ῥωμανὸς Λεκαπηνὸς ἐπλεε με τὸ στόλο πρὸς τὴν πρωτεύουσα με σκοπὸ νὰ καταλάβει τὸ θρόνο. Ὁ Φωκάς τότε «καταλιπὼν τὸ διώκειν ὑπέστρεψεν».⁴³ Ἡ ἀποχώρηση τοῦ Φωκά, ποὺ διαδόθηκε στο στρατὸσαν φυγὴ, ἐγίνε αἰτία νὰ πέσει τὸ ἀγωνιστικὸ φρόνημα τῶν στρατιωτῶν καὶ νὰ ἀρχίσουν νὰ εγκαταλείπουν με τὴ σειρά τοὺς τὸν ἀγῶνα.⁴⁴ Τότε ὁ Συμεών «οὐδὲς ἰδὼν... φεύγοντας... ἐξεχύθη πανστρατὶ καὶ παλίντροπον τὴν φυγὴν ἐποίησατο».⁴⁵ Ὅχι χωρὶς κάποια πικρόχολη διάθεση ὁ Σκυλίτζης καταλήγοντας σχολιάζει: «εἴτε δὲ οὕτως, εἴτε ἐκείνως ἡ ἀλήθεια ἔχει, ὅμως ἐτράπησαν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ τὰ λεχθέντα ἄνωθεν διεπράχθη».⁴⁶

Δεν ἦταν λοιπὸν κατὰ τὸν Σκυλίτζη τὸ τυχαῖο ἐπεισόδιο τοῦ ἀλόγου ἡ αἰτία τῆς ἥττας τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ καὶ τῆς τραγικῆς κατάληξης τῆς ἐκστρατείας ἀλλὰ ἡ ἀστοχὴ σε κρίσιμες ὥρες διαμάχη τῶν στρατηγῶν καὶ ἡ ἀκρατὴ φιλοδοξία τοὺς γιὰ τὴν κατάληψη τοῦ θρόνου.

Δεν θὰ επιχειρήσουμε ἐδῶ νὰ ἀξιολογήσουμε βαθύτερα τὸ ἔργο τῶν δύο ιστοριογράφων ἀλλὰ, παίρνοντας ἀφορμὴ μόνον ἀπὸ τὸν τρόπο ποὺ ἀφηγοῦνται τὰ γεγονότα τῆς μάχης τῆς Ἀγχιάλου οἱ δύο συγγραφεῖς, μποροῦμε νὰ παρατηρήσουμε ὅτι ὁ Συνεχιστὴς κάνει μιὰ ἐκθεση τῶν γεγονότων ξερὴ, συνοπτικὴ, μέχρι ἐλλειπτικὴ θὰ λέγαμε. Ἡ ἐξιστόρησή τοῦ με τὸ λιτό τῆς τρόπου μπορεῖ νὰ τονίζει βέβαια τὴν τραγικότητα τῶν περιστάσεων ἀλλὰ λείπει τελείως ἀπὸ αὐτὴ ἡ ἀμφισβήτηση καὶ τὸ ἐρευνητικὸ πνεῦμα ποὺ χαρακτηρίζουν μιὰ γνήσια ιστορικὴ συγγραφὴ. Ἀντίθετα ὁ Σκυλίτζης, ἀπομακρυσμένος χρονικά ἀπὸ τὰ γεγονότα, με περισσότερη ψυχραιμία καὶ κριτικὴ διάθεση ἀναζητᾷ περισσότερες λεπτομέρειες γιὰ ν' ἀπαντήσῃ στὰ ἐρωτήματα ποὺ ξεπηδοῦν καὶ επιχειρεῖ με συνείδηση γνήσιου ιστορικοῦ νὰ ἐμβαθύνῃ στὴ σχέση αἰτίου καὶ αποτελέσματος.

3. Ἀς δούμε ὅμως πῶς ἐκτυλίσσεται ἡ δευτέρη καὶ τελικὴ φάση τῆς ἐκστρατείας τοῦ 917 μέσα στις ἀφηγήσεις τῶν δύο ιστοριογράφων.

42. Ἰω. Σκυλίτζης 204. 25 εἰ. - Ἰω. Ζωναράς III. 465. 2 εἰ.

43. Ἰω. Σκυλίτζης 204. 26 εἰ. - Ἰω. Ζωναράς III. 465. 4 εἰ.

44. Ἰω. Σκυλίτζης 204. 31 εἰ. - Ἰω. Ζωναράς III. 465. 10 εἰ.

45. Ἰω. Σκυλίτζης 204. 33-35. - Ἰω. Ζωναράς III. 465. 12-13.

46. 204. 36-37.

Σύμφωνα με την αφήγηση του Συνεχιστή, «τῶν δὲ Βουλγάρων τῇ νίκη κατεπαρθέντων καὶ ἐκστρατευσάντων μέχρι τῆς πόλεως, ἐξῆλθε Λέων δομέστικος τῶν σχολῶν καὶ Ἰωάννης ὁ ἑταιρειάρχης καὶ Νικόλαος ὁ υἱὸς τοῦ Δουκὸς εἰς χῶρον Θρακῶν οὕτω λεγόμενον Κατασύρτας ἅμα πλείστῳ λαῷ κατὰ Βουλγάρων». ⁴⁷ Κατὰ τον Σκυλίτζη: «Συμεὼν δὲ ἐπαρθεὶς καὶ γαυριῶν ἄρας ἅπαν αὐτοῦ τὸ στράτευμα κατὰ τῆς βασιλίδος ἠπείγετο. Ἐξῆλθεν οὖν πάλιν ὁ δομέστικος Λέων ὁ Φωκάς καὶ ὁ ἑταιρειάρχης Ἰωάννης καὶ Νικόλαος ὁ Κωνσταντίνου τοῦ Δουκὸς υἱὸς μετὰ τινων στρατιωτῶν τῶν παρευρεθέντων εἰς συνάντησιν αὐτοῦ κατὰ τὸν τόπον τὸν λεγόμενον Κατασύρτας...». ⁴⁸

Εἶναι χαρακτηριστικό στο χωρίο αὐτό του Συνεχιστή, ὅπως και στην ὅλη αφήγησή του σχετικά με τὴ μάχη τῆς Αγγιᾶλου, ὅτι πουθενά δεν γίνεται μνεία γιὰ αὐτοπρόσωπη παρουσία του Συμεών. Αναφέρεται απλῶς σύγκρουση με Βουλγάρους χωρὶς νὰ υποδηλώνεται καθόλου ἡ παρουσία καὶ ἡ δράση τοῦ ἀρχηγοῦ τους. Ἀντίθετα συμβαίνει στον Σκυλίτζη ὁ ὁποῖος φαίνεται νὰ ἐπιδιώκει νὰ τονίζει ἐμφαντικὰ τὴν ἐνεργὸ δράση καὶ τὴ στρατηγικότητα τοῦ Συμεών σ' ὅλες τὶς φάσεις τῶν γεγονότων τοῦ 917. Ὁ Zlatarski ἐδῶ ἀναφερόμενος στὶς κινήσεις τοῦ Συμεών μετὰ τὴ μάχη τῆς Αγγιᾶλου διατύπωσε τὴν ἀποψη ὅτι μετὰ τὴν ἥττα τῶν Βυζαντινῶν ὁ ἴδιος ὁ Συμεών ἐπέστρεψε στὴν Πρεσλάβα καὶ ἐστείλε ἓνα μέρος τοῦ στρατεύματός του γιὰ νὰ καταδιώξει τὸν ἀποδεκατισμένο ἐχθρό. ⁴⁹ Δεν μπορῶ ὥστόσο νὰ δῶ πού στηρίζει μιὰ τέτοια ἀποψη ὁ Zlatarski. Καμιὰ πληροφορία στὶς πηγές δεν μαρτυρεῖ τὸ ἀντίθετο, δηλαδὴ ὅτι στους Κατασύρτες ἀπουσίαζε ὁ ἴδιος ὁ Συμεών καὶ ὅτι ἐκεῖ πολέμησε μόνο μέρος τοῦ στρατοῦ του. Τὸ γεγονός ὅτι ὁ Συνεχιστής δεν ἀναφέρεται ρητὰ στον Συμεών, ὅπως δεν ἀναφέρεται καὶ στὴ στρατιωτικὴ δύναμη τῶν Βουλγάρων, δεν μποροῦν με κανένα τρόπο νὰ δικαιολογήσουν τὴν ἀποψη τοῦ Zlatarski που φαίνεται ἔτσι νὰ στηρίζεται μόνο σ' ἓνα *argumentum e silentio*. Ἀντίθετα ἐδῶ ἔχουμε ρητὴ μνεία τοῦ ὀνόματος τοῦ Συμεών ἀπὸ τον Σκυλίτζη, ὁ ὁποῖος μας πληροφορεῖ ἀκόμη ὅτι ὁ «Συμεὼν ἄρας ἅπαν αὐτοῦ τὸ στράτευμα κατὰ τῆς βασιλίδος ἠπείγετο». ⁵⁰ Καὶ εἶναι πιο φυσικὸ νομίζω νὰ δεχτούμε ὅτι ὁ Συμεών ὕστερα ἀπὸ τὸ θρίαμβό του στὴν Αγγιᾶλο θα κατευθυνόταν με ὅλο τὸν ὄγκο τοῦ στρατοῦ του πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ὅτι δεν θα ἀνέθετε τὸ ἔργο αὐτό, που ἀποτελοῦσε

47. Συν. Θεοφ. 390. 15-19.

48. Ιω. Σκυλίτζης 205. 45-50. - Ιω. Ζωναράς III. 466. 1 ἐξ.

49. V. N. Zlatarski, *Istoriija* I. 2. 382. - Πβ. καὶ G. Sergheraet, *Syméon le Grand* (893-927), Paris 1960, σ. 130.

50. Ιω. Σκυλίτζης 205. 46-47.

και τον απώτερο στόχο του, σ' ένα μέρος μόνο του στρατού του.

Ωστόσο υπάρχει εδώ και μια ακόμη αντίθετη πληροφορία ανάμεσα στις δυο αφηγήσεις και αφορά την αριθμητική δύναμη των Βυζαντινών που αντιμετώπισαν τους Βουλγάρους στους Κατασύρτες. Κατά τον Συνεχιστή ο Λέων Φωκᾶς βγήκε από την Πόλη για να συναντήσει τους Βουλγάρους «*ἄμα πλείστον λαῶν*» ενώ κατά τον Σκυλίτζη «*μετά τινων στρατιωτῶν τῶν παρευρεθέντων*». ⁵¹ Νομίζω πως και πάλι ο Σκυλίτζης έχει δίκιο, γιατί είναι δύσκολο να φανταστεί κανείς ότι μέσα σε λίγο καιρό μετά τη συντριπτική ήττα τους οι Βυζαντινοί μπόρεσαν να αντιπαρατάξουν έναν «πλείστον λαόν». Ο Συνεχιστής κατά τη γνώμη μου υπερβάλλει.

Ας έρθουμε τώρα στη βασικότερη διαφορά που παρουσιάζουν οι δυο αφηγήσεις και που αφορά και τον τρόπο διεξαγωγής αλλά και την έκβαση της μάχης στους Κατασύρτες.

Σύμφωνα με την αφήγηση του Συνεχιστή σε μια και μόνο αιφνιδιαστική επίθεση των Βουλγάρων τη νύχτα ο Λέων Φωκᾶς τρέπεται σε φυγή και η συμπλοκή καταλήγει σε σφαγή των Βυζαντινών: «*τῇ δὲ νυκτὶ ἀδοκῆτως ἐπιπεσόντων αὐτοῖς τῶν Βουλγάρων καὶ τοῦ δομεστίκου φυγόντος, ἐσφάγη Νικόλαος ὁ υἱὸς τοῦ Δουκὸς καὶ πολλοὶ ἕτεροι μετ' αὐτοῦ*». ⁵²

Αντίθετα στον Σκυλίτζη τα γεγονότα εξελίσσονται σε δύο φάσεις: α) Σύγκρουση με «ἀπόμοιρα» των Βουλγάρων η οποία και απωθείται: «*ἀπομοίρα τινὶ Βουλγάρων εἰς προνομὴν πεμφθείση συνηντηκότες προσήγγυνται τούτοις καὶ τρέπονται εὐπετῶς*». ⁵³ β) Επίθεση και άλλης «απομοίρας» η οποία αποκρούεται και αυτή εύκολα και ακόμη πιο γενναία. Στην πολύωρη μάχη που ακολουθεί «τρέπονται» και πάλι οι Βούλγαροι: «*ἀκραιφνοῦς δὲ πάλιν ἐτέρας ἐπείσπεσούσης ὑφίστανται καὶ ταύτην ραδίως τε καὶ ἀνδρικώτερον, καὶ γίνεται μάχη καρτερὰ καὶ ἐπὶ πολὺν διαρκέσασα χρόνον, καὶ τρέπονται μὲν οἱ Βούλγαροι...*». ⁵⁴

Έχουμε δηλαδή δυο αλληπάλληλες συγκρούσεις και νίκες των Βυζαντινών σύμφωνα με τον Σκυλίτζη και την πληροφορία ακόμη πως ο γιος του

51. Συν. Θεοφ. 390. 19. - Ιω. Σκυλίτζης 205. 49.

52. Συν. Θεοφ. 390. 19 εξ.

53. Ιω. Σκυλίτζης 205.50 εξ. - «τρέπονται εὐπετῶς» εννοείται «αὐτὴν» (Βλ. app. criticus). Στο κείμενο του Σκυλίτζη το ρῆμα τρέπομαι συναντάται άλλοτε ως αμετάβατο π.χ. «τρέπονται οἱ Βούλγαροι» (205.54), «ἐτράπησαν οἱ Ῥωμαῖοι» (204.36), «τρέπεται πρὸς ἀλκὴν» (214.84) και άλλοτε ως μεταβατικό όπως π.χ. «τρεψάμενον γὰρ τοῦ Φωκᾶ τὸν Συμεὼν» (204.26), «καὶ πολλοὺς τῶν Βουλγάρων ἀνελὼν καὶ τρεψάμενος» (214.84-85) κ.α.

54. Ιω. Σκυλίτζης 205. 52 εξ.

Δούκα Νικόλαος έπεσε στη μάχη «*ήρωϊκῶς ἀγωνισάμενος, καὶ αἷτιος τῆς νίκης Ῥωμαίοις γενόμενος*».⁵⁵

Οι διαφορές τώρα πια στις δυο αφηγήσεις είναι διαφορές ουσίας. Ο Σκυλίτζης στο χωρίο αυτό ολοφάνερα αντιπαρέρχεται τον Συνεχιστή. Η απόδοση των δύο φάσεων της σύγκρουσης καθώς και η απόδοση της βυζαντινής νίκης στην ηρωική αντίσταση του Νικολάου δεν μπορεί να είναι επινοήματα του ίδιου του Σκυλίτζη αλλά πρέπει να είναι η διαφορετική εκδοχή των συμβάντων που ο Σκυλίτζης πήρε από μια άγνωστη σ' εμάς και περισσότερο αξιόπιστη στον ίδιο πηγή.

Εύλογα όμως γεννιέται το ερώτημα: Ποια τελικά είναι η αλήθεια σχετικά με τα συμβάντα στη μάχη των Κατασυρτών; Νίκησαν οι Βυζαντινοί ή οι Βούλγαροι;

Το ερώτημα που προβάλλει δεν έχει απασχολήσει, όπως και προηγουμένως αναφέρθηκε, καθόλου τους ερευνητές. Χωρίς ούτε καν να σχολιάσουν τη διαφορετική άποψη του Σκυλίτζη αποδέχονται μόνο την άποψη του Συνεχιστή. Εδώ θα μπορούσε να παρατηρήσει κανείς ότι μια τέτοια μονόπλευρη αντιμετώπιση από τους ερευνητές δεν είναι εντελώς αδικαιολόγητη εφόσον ο Συνεχιστής έζησε πολύ πιο κοντά στα γεγονότα. Ωστόσο όμως η χρονική απόσταση του συγγραφέα από τα γεγονότα που περιγράφει δεν είναι πάντα ασφαλές κριτήριο για την ορθότητα και την επάρκεια των πληροφοριών που μας παρέχει. Όπως και δεν μπορεί ν' αποκλειστεί επίσης το ενδεχόμενο, ο συγγραφέας που γράφει έναν αιώνα αργότερα να έχει μια ασφαλέστερη πληροφόρηση.

Ο Σκυλίτζης εδώ μας δίνει λεπτομέρειες που δεν μπορούν ν' αγνοηθούν ούτε να θεωρηθούν σαν παραποιήσεις ή επινοήσεις αυτού του ίδιου ή μεταγενεστέρων συγγραφέων και να παρακαμφθούν αβασάνιστα.

Σκοπιμότερο κατά τη γνώμη μου είναι αντί να προσπαθούμε να βρούμε τους λόγους της αντίθεσης των πηγών να εξετάσουμε την πληροφορία του

55. Ιω. Σκυλίτζης 205.55-56. - Ο Σκυλίτζης αναφέρει ότι ο Νικόλαος ήταν γιος του Κωνσταντίνου Δούκα (205.48). Κατά τον D. I. Polemis, «Somes Cases» 79 εξ., ο Σκυλίτζης εδώ ταυτίζει εσφαλμένα τον πατέρα του Νικολάου, που στις άλλες πηγές αναφέρεται μόνο ως Δούκας, με τον δομέστικο των Σχολών Κωνσταντίνο Δούκα, ο οποίος στασίασε εναντίον της επιτροπείας του ανήλικου αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Ζ' αλλά το κίνημά του καταπνίγηκε με πρωτοφανή σκληρότητα. (Βλ. Ι. Καραγιαννόπουλος, *Ιστορία Β'* 345). Ο Polemis, έ.α., υποστηρίζει ότι είναι εντελώς απίθανο να ήταν ο Νικόλαος κάποιος από τους γιους του Κωνσταντίνου Δούκα που επέζησε και μάλιστα έφτασε να καταλάβει σημαντική θέση στο στρατό ύστερα από τέσσερα μόνο χρόνια από το κίνημα του πατέρα του που τόσο ανασφάλεια είχε δημιουργήσει στην επιτροπεία του Νικολάου Μυστικού.

Σκυλίτζη από καθαρά ιστορική σκοπιά: Αν δηλαδή η άποψη μιας βυζαντινής νίκης στους Κατασύρτες δικαιολογείται από την όλη εξέλιξη των πραγμάτων και ιδιαίτερα από τις ενέργειες και τη δράση του Συμεών όπως εκδηλώνονται στο χρόνο που ακολουθεί αμέσως μετά.

4. Ο Συμεών μετά τη μάχη των Κατασυρτών αποσύρεται. Τον επόμενο χρόνο, το 918, δεν εμφανίζεται στη Θράκη και δεν επιχειρεί καμιά επίθεση εναντίον της Κωνσταντινούπολης. Αυτή η ασυνήθιστη και προφανώς αντίθετη προς την προηγούμενη συμπεριφορά του στάση του Συμεών δεν έχει κινήσει ιδιαίτερα το ενδιαφέρον της έρευνας. Ο St. Runciman για να αιτιολογήσει το γεγονός ότι ο Συμεών δεν εκμεταλλεύτηκε και τη δεύτερη νίκη του στους Κατασύρτες —τη θεωρεί βουλγαρική νίκη εφόσον ακολουθεί το κείμενο του Συνεχιστή— για να επιτεθεί αμέσως μετά στην Κωνσταντινούπολη ή τουλάχιστον να το επιχειρήσει τον επόμενο χρόνο το 918 προβάλλει δυο κυρίως επιχειρήματα: Η μάχη στους Κατασύρτες συνέβη στο τέλος του καλοκαιριού με αρχές φθινοπώρου και έτσι ο επερχόμενος χειμώνας ήταν φυσικό να αποθαρρύνει τον Συμεών από το να αναλάβει ένα νέο σοβαρό εγχείρημα.⁵⁶ Ο πιο σημαντικός όμως λόγος κατά τον Runciman που ο Συμεών απέφυγε να επιτεθεί εναντίον της Κωνσταντινούπολης και τον επόμενο χρόνο ήταν η εκστρατεία της Σερβίας η οποία και τον απασχόλησε ολόκληρη την εκστρατευτική περίοδο του 918.⁵⁷

56. St. Runciman, *Bulgarian Empire* 162: «It was very late in the year; and Symeon retired to winter in Bulgarian». Οι πηγές δεν μας πληροφορούν για την ημερομηνία της μάχης. Ωστόσο πρέπει να έγινε όχι πολύ αργότερα από τη μάχη της Αγχιάλου, αρχές φθινοπώρου του 917. - Πβ. St. Runciman, *Bulgarian Empire* 161 σημ. 2. - του ίδιου, *Romanus* 56 και 85 σημ. 3.

57. St. Runciman, *Bulgarian Empire* 162-3: «How long this Serbian war lasted we cannot tell; but apparently it occupied the whole campaigning season of 918. Symeon, with his troops engaged in the west, could do nothing against Constantinople». - του ίδιου, *Romanus* 85 και 86 σημ. 1: «As the Bulgars armies were in Thrace till the winter of 917-918, it seems certain that the Serbian campaign took place next season - it is only reasonable explanation for Symeon's absention from reinvading Thrace that year». - A. A. Vasiliev, *History* 317: «After the battle of Achelous the way to Constantinople lay open to Symeon. But in 918 the bulgarian armies were occupied in Serbia». - Πβ. και G. Moravcsik - R. J. H. Jenkins, *Constantine Porphyrogenitus De administrando imperio* vol. II: Commentary, London 1962, σ. 135, οι οποίοι συμφωνούν με τον Runciman ότι η εκστρατεία έγινε το 918 και παρατηρούν ότι: «This dating would explain why Symeon did not exploit his decisive victory at Anchialos in 917 by an attack on Constantinople, which would have been the logical step». - Πβ. και K. Jireček, *Geschichte der Serben I (bis 1371)*, Gotha 1911, σ. 199 εξ. - O V. N. Zlatarski, *Istorija* I. 2. 382-3, δέχεται ότι η σερβική

Θα πρέπει τώρα να εξετάσουμε αν τα επιχειρήματα αυτά του Runciman μπορούν πράγματι να δικαιολογήσουν την απραξία του Συμεών για έναν ολόκληρο χρόνο και μάλιστα ύστερα από δυο αλλεπάλληλες θριαμβευτικές νίκες.⁵⁸

Δεν γνωρίζουμε πότε ακριβώς έγινε η μάχη στους Κατασύρτες. Οι πηγές δεν μας δίνουν καθόλου χρονολογικές ενδείξεις για το διάστημα από 20 Αυγούστου 917 (μάχη Αγχιάλου) μέχρι 24 Μαρτίου 919 (ο Ρωμανός Λεκαπηνός διορίζεται μέγας εταιρειάρχης και παίρνει τον τίτλο του μαγίστρου).⁵⁹ Ωστόσο είναι φανερό από την όλη πορεία των γεγονότων στην αφήγηση των πηγών ότι συνέβη όχι πολύ αργότερα από τη μάχη της Αγχιάλου στις αρχές φθινοπώρου του 917.⁶⁰ Η δικαιολογία ότι ο Συμεών δεν βάδισε κατά της Κωνσταντινούπολης επειδή η μάχη των Κατασυρτών συνέβη στο τέλος του καλοκαιριού δεν αποτελεί επιχείρημα. Ο χειμώνας αργούσε ακόμη. Τίποτε δεν εμπόδιζε τον Συμεών έχοντας επιτύχει μια δεύτερη νίκη σε τόσο λίγο χρονικό διάστημα να εκμεταλλευτεί τις υλικές αλλά και τις ηθικές ζημιές που είχαν προκαλέσει στους Βυζαντινούς οι αλλεπάλληλες επιτυχίες του και να επιτεθεί στην Κωνσταντινούπολη. Η στιγμή ήταν περισσότερο από κατάλληλη. Βρισκόταν νικητής έξω από τα τείχη της Πόλης⁶¹ που δεν είχε προλάβει ακόμη να συνέλθει από τα δυο πρόσφατα κτυπήματα. Αντίθετα οι νίκες θα έπρεπε να είχαν τονώσει σε μεγάλο βαθμό το ηθικό των βουλγαρικών στρατευμάτων. Και όμως ο Συμεών δεν αποτόλμησε μια επίθεση εναντίον της Κωνσταντινούπολης, αν και οι συνθήκες φαίνονταν να ευνοούν ένα τέτοιο εγχείρημα και η προοπτική για μια γρήγορη κατάληψη της Πόλης πολύ πριν αρχίσει ο χειμώνας φαινόταν ευνοϊκή.⁶²

εκστρατεία συνέπιπτε χρονικά με την κίνηση του βουλγαρικού στρατού προς την Κωνσταντινούπολη μετά τη μάχη της Αγχιάλου και ότι ο Συμεών απέφυγε μετά τους Κατασύρτες να επιτεθεί στην Κωνσταντινούπολη γιατί περίμενε πρώτα την έκβαση του σερβικού πολέμου.

58. Ο St. Runciman, *Bulgarian Empire* 163, αποδίδει και σε άλλες αιτίες τη στάση αυτή του Συμεών: «Possibly, also, he was being troubled by the Petchenegs; possibly he was illinformed about the true, desparate state of affairs at the imperial Court...».

59. Ι. Καραγιαννόπουλος, *Ιστορία Β'* 350.

60. Πβ. St. Runciman, *Romanus* 85 σημ. 3: «Catasyrtae followed soon after the Achelous probably in October, 917».

61. Οι Κατασύρτες βρίσκονταν πολύ κοντά στην Κωνσταντινούπολη: «ἔγγιστα δὲ αἱ Κατασύρται τῆς βασιλίδος», όπως αναφέρει σε άλλο σημείο του έργου του ο Σκυλίτζης (472. 26-27).

62. Πβ. St. Runciman, *Bulgarian Empire* 161: «After this second victory Symeon might almost have attacked the city successfully, but he did not dare».

Ας δούμε τώρα και το άλλο επιχείρημα, δηλαδή ότι η εκστρατεία εναντίον της Σερβίας υπήρξε το γεγονός που απέτρεψε τον Συμεών από το να επιτεθεί στην Κωνσταντινούπολη. Εξετάζοντας το επιχείρημα αυτό βλέπουμε ότι μπορεί ν' αναλυθεί σε τρία ερωτήματα, στα οποία πρέπει να δοθεί απάντηση: α) Η εκστρατεία εναντίον της Σερβίας είναι απόλυτα εξακριβωμένο ότι πραγματοποιήθηκε το 918; β) Η εκστρατεία αυτή δέσμευσε τόσο μεγάλο μέρος των στρατιωτικών του δυνάμεων ώστε να ακινητοποιήσει τον Συμεών για έναν ολόκληρο χρόνο και να τον αποτρέψει από τον αντικειμενικό του στόχο, την επίθεση κατά της Κωνσταντινούπολης; γ) Η εκστρατεία της Σερβίας αποσκοπούσε σε κατάληψη της χώρας ή ήταν απλώς μια στρατιωτική επέμβαση για υποστήριξη μιας δυναστικής μεταβολής;

Πληροφορίες για τη Σερβία και τις σχέσεις της με το Βυζάντιο και τη Βουλγαρία αυτή την εποχή αντλούμε από μια και μόνη πηγή. Από το σχετικό κεφάλαιο «Περὶ τῶν Σέρβων καὶ ἧς νῦν οἰκοῦσι χώρας» στο ἔργο του Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητου «Πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ρωμανόν». ⁶³ Ἐτσι σύμφωνα με τη διήγηση του Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητου «Μετὰ δὲ τὸν καιρὸν, ὃν αὐτὸς ὁ κύρις Λέων ἐβασίλευσεν», ο πρωτοσπαθάριος και στρατηγὸς Δυρραχίου Λέων Ραβδούχος πήγε στη Σερβία για να συναντήσει τον πρίγκηπα Πέτρο «πρὸς τὸ βουλευθῆναι...περὶ δουλείας καὶ ὑποθέσεως». Ο πρίγκηπας ὅμως της Ζαχλουμίας Μιχαήλ «ζηλοτυπήσας» ανακοίνωσε το γεγονός στον Συμεών ερμηνεύοντάς το ὅπως ἤθελε, ὅτι δηλαδή ο βυζαντινὸς αυτοκράτορας δωροδοκούσε τον Πέτρο ὥστε να πάρει με το μέρος του τους Ούγγρους και να επιτεθούν στη Βουλγαρία. Και ο Πορφυρογέννητος γράφει: «Ἐγένετο δὲ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον καὶ πόλεμος εἰς Ἀχελῶν μεταξὺ τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν Βουλγάρων». Ο Συμεών «ἐμμανῆς οὖν ἐν τούτῳ γενόμενος...» ἔστειλε εναντίον του Πέτρου τον Θεόδωρο Σιγρίτζη και τον Μαρμαή «μετὰ φοσσάτου» και μαζί τους τον πρίγκηπα Παύλο, γιο του Βράνου, τον οποίο ο Πέτρος εἶχε τυφλώσει. Οι Βούλγαροι ἔδρασαν ὄχι τόσο με τα ὅπλα ὅσο με το δόλο. Διαπραγματεύτηκαν με τον Πέτρο και αφού ορκίστηκαν πως δεν θα του κάνουν κακὸ κατόρθωσαν να τον πείσουν να συναντηθεῖ προσωπικά μαζί τους ἀλλὰ τότε τον συνέλαβαν και τον μετέφεραν στη Βουλγαρία. Τον σερβικὸ θρόνο κατέλαβε ο πρίγκηπας Παύλος. ⁶⁴

Από τους K. Jireček και St. Runciman θεωρήθηκε ὅτι οι διαπραγματεύσεις Βυζαντινῶν και Πέτρου συνέβησαν ἀμέσως μετὰ τη μάχη στην Αγχίαλο και ὅτι ἀργότερα ἀκολούθησε η εκστρατεία των Βουλγάρων εναντίον

63. Κεφ. 32, σ. 152-160 (ἐκδ. G. Moravcsik - R. J. H. Jenkins).

64. Κων. Πορφ., De adm. 32, 156, 82-157, 100.

της Σερβίας, το 918.⁶⁵ Ο V. N. Zlatarski δέχεται ότι οι διαπραγματεύσεις είχαν προηγηθεί και ότι ακριβώς τον καιρό που έγινε η μάχη στην Αγχιάλο γνωστοποιήθηκαν στον Συμεών,⁶⁶ και η βουλγαρική εκστρατεία κατά της Σερβίας πραγματοποιήθηκε τον καιρό που ο βουλγαρικός στρατός μετά την Αγχιάλο βάδιζε προς την Κωνσταντινούπολη.⁶⁷

Κατά τη γνώμη μου τα πράγματα δεν πρέπει να συνέβησαν ακριβώς έτσι. Ο Πορφυρογέννητος στο σχετικό χωρίο αφηγείται τα γεγονότα ως εξής: «Μετά δὲ τὸν καιρὸν, ὃν αὐτὸς ὁ κύρις Λέων ἐβασίλευσεν, παρεγένετο ὁ τότε εἰς τὸ Δυρράχιον στρατηγῶν, ὁ πρωτοσπαθάριος Λέων ὁ Ῥαβδοῦχος, ὁ μετὰ τοῦτο μάλιστα τιμηθεὶς καὶ λογοθέτης τοῦ δρόμου, εἰς Παγανίαν τὴν τότε παρὰ τοῦ ἄρχοντος Σερβλίας διακρατουμένην, πρὸς τὸ βουλευθῆναι καὶ συντυχεῖν τῷ αὐτῷ ἄρχοντι Πέτρῳ περὶ τινος δουλείας καὶ ὑποθέσεως. Ζηλοτυπήσας δὲ πρὸς τοῦτο Μιχαήλ, ὁ ἄρχων τῶν Ζαχλούμων, ἐμήνυσεν Συμεὼν, τῷ Βουλγάρων ἄρχοντι, ὅτι ὁ βασιλεὺς Ῥωμαίων δεξιούται διὰ δώρων τὸν ἄρχοντα Πέτρον πρὸς τὸ συνεπαρεῖν τοὺς Τούρκους καὶ ἐπελθεῖν κατὰ Βουλγαρίας. Ἐγένετο δὲ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον καὶ πόλεμος εἰς Ἀχελῶν μεταξὺ τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν Βουλγάρων. Ἐμμανῆς οὖν ἐν τούτῳ γενόμενος Συμεὼν κατὰ τοῦ ἄρχοντος Σερβλίας, Πέτρον, ἀπέστειλε τὸν Σιγρίτζη Θεόδωρον καὶ τὸν Μαρμαῆν ἐκεῖνον μετὰ φοσσάτου, ἔχοντας καὶ ἄρχοντόπουλον Παῦλον, τὸν υἱὸν Βράνου, ὃν ὁ Πέτρος, ὁ ἄρχων Σερβλίας ἐτύφλωσεν».⁶⁸ Το πότε ο Πορφυρογέννητος τοποθετεί τα γεγονότα της Σερβίας σε σχέση με τη μάχη της Αγχιάλου μπορεί νομίζω να αποκαλυφθεί, αν παρατηρήσουμε τον τρόπο που δίνει τους χρονολογικούς προσδιορισμούς στο έργο του. Πολύ συχνά, συχνότατα μάλιστα, με εκφράσεις όπως

65. St. Runciman, *Bulgarian Empire* 162: «In 917, just after the Achelous, an embassy from the Empress reached Peter's Court...». - του ίδιου, *Romanus* 56. Η άποψη ωστόσο του Runciman σχετικά με το πότε έγιναν οι διαπραγματεύσεις δεν είναι απόλυτα σαφής γιατί αλλού, έ.α. σ. 163 σημ. 1, παρατηρεί: «The negotiations may have been begun previous to the disaster» και αλλού πάλι, *Romanus* 86 σημ. 1, «the intrigues of the Byzantines with Prince Peter came to a successful head about the time of the Achelous». - K. Jireček, *Geschichte der Serben* I. 199.

66. V. N. Zlatarski, *Istoriija* I. 2. 385.

67. V. N. Zlatarski, *Istoriija* I. 2. 382-3. - O. D. Obolensky, *The Byzantine Commonwealth Eastern Europe, 500-1453*, London 1971, σ. 110, παρατηρεί ότι οι διαπραγματεύσεις έγιναν «In 917, shortly before the battle of Anchialus» αλλά ότι η εκστρατεία πραγματοποιήθηκε το 918 (έ.α. 111). - O. G. Sergheraert, *Syméon le Grand (893-927)*, Paris 1960, σ. 131, δέχεται ότι «La campagne de Serbie, commencée à l'automne de 917, se poursuivit toute l'année suivante».

68. Κων. Πορφ., *De adm.* 32. 156. 81 εξ.

«μετὰ χρόνους ἱκανοὺς» (43.192.89), «μετὰ χρόνους τινὰς» (53.226.179 και 53.282.470) ἢ «ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας» (45.208.55), «ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς βασιλείας» (50.232.6), «μετὰ δὲ τὸν καιρὸν» (32.156.81) ἢ «κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον» (32.156.90) κ.ά., τοποθετεῖ τα γεγονότα μέσα στα χρονικά πλαίσια μιας βασιλείας ἢ ορίζει κάποιο χρονικό διάστημα μεταξύ γεγονότων χωρίς συγκεκριμένη χρονολογική αφετηρία ἢ διάρκεια. Ξεκινώντας από αὐτή τη διαπίστωση μου φαίνεται πιο πιθανό ὅτι ο Πορφυρογέννητος με τη φράση του «Ἐγένετο δὲ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον καὶ πόλεμος εἰς Ἀχελῶν...» ἀπλὰ και μόνο ἐπιδιώκει να τοποθετήσει τα γύρω από την ἐκστρατεία της Σερβίας γεγονότα περίπου «κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον», δηλαδή κατὰ την ἐποχὴ της μάχης της Αγχιάλου στην οποία αναφέρεται ἐδῶ χρησιμοποιώντας την σαν σημαντικό ιστορικό ὁρόσημο, για να προσδιορίσει το πότε περίπου συνέβησαν ὅσα διηγείται και ὄχι για να δώσει μια χρονική ἀλληλουχία ἢ για να διαχωρίσει τα ante quem από τα post quem.

Με βάση αὐτό το συλλογισμό φαίνεται πιο λογικό να δεχτούμε ὅτι η συνάντηση του πρίγκηπα Πέτρου και του στρατηγού Δυρραχίου Λέοντα Ραβδούχου ἐγινε μέσα στα πλαίσια της προετοιμασίας των Βυζαντινῶν για τη μεγάλη ἐκστρατεία ἐναντίον του Συμεών το 917, ὅτι ἐντάσσεται δηλαδή μέσα στις προσπάθειές τους να εξασφαλίσουν συμμάχους για μια από κοινού ἐπίθεση και ἐκμηδένιση των Βουλγάρων. Πρέπει να πραγματοποιήθηκε τον ἴδιο καιρό που και ἓνας ἄλλος αξιωματούχος, ο στρατηγός Χερσώνος Ιωάννης Βογὰς στάλθηκε ἐπίσης από τη βυζαντινὴ κυβέρνηση για να διαπραγματευτεῖ τη σύμπραξη των Πετσενέγων.⁶⁹ Κατὰ τη γνώμη μου η γνωστοποίηση αὐτῆς της συνάντησης στον Συμεών καθώς και η ἐκστρατεία ἐναντίον της Σερβίας που ἀκολούθησε συνέβησαν ἐπίσης μέσα στη χρονική περίοδο πριν από την ἐναρξὴ της βυζαντινῆς ἐκστρατείας του 917 κατὰ του Συμεών. Σ' αὐτή την ἀποψη συνηγοροῦν και μερικά ἀκόμη στοιχεῖα. Ο Συμεών δεν διέθεσε ἐναντίον της Σερβίας μεγάλο μέρος των στρατιωτικῶν του δυνάμεων και δεν ἐξεστράτευσε αὐτοπροσώπως.⁷⁰ Εἶναι φανερό ὅτι παρέμεινε στη χώρα του με τον κύριο ὄγκο του στρατοῦ του και ἐστειλε μόνο ἓνα

69. Πβ. St. Runciman, *Romanus* 53.

70. Πβ. St. Runciman, *Bulgarian Empire* 163 σημ. 1: «he never went campaigning in the west in person». Ο Runciman δέχεται ὅμως ὅτι ο Συμεών στην ἐκστρατεία της Σερβίας εἶχε διαθέσει ὅλο το στρατό του: *Bulgarian Empire* 163: «Sumeon with his troops engaged in the west, could do nothing against Constantinople». - Πβ. του ἴδιου, *Romanus* 86: «In 918 the Bulgarian armies... were occupied in Serbia».

«φοσσάτον», εκστρατευτικό δηλαδή σώμα στη Σερβία.⁷¹ Ακόμη δεν φαίνεται τουλάχιστον μέσα από τη διήγηση του Πορφυρογέννητου ότι κατέλαβε τη χώρα.⁷² Αρκέστηκε μόνο σε μια δυναστική μεταβολή και στην τοποθέτηση ενός εμπίστου προσώπου στο σερβικό θρόνο, γεγονός που τον απάλλαξε από τον κίνδυνο μιας σερβοουγγροβυζαντινής συμφωνίας.

Ο Συμεών έχοντας πληροφορηθεί πιθανότατα το 917 τις προετοιμασίες των Βυζαντινών για μια μεγάλης κλίμακας επιχείρηση εναντίον του είναι λογικό να σκεφτούμε ότι θα απέφευγε να επιχειρήσει την ολοκληρωτική στρατιωτική κατάληψη της Σερβίας δεσμεύοντας εκεί τις δυνάμεις του σε μια τόσο επικίνδυνη περίοδο.⁷³ Την ολοκληρωτική κατάληψη, καταστροφή και εξανδραποδισμό της Σερβίας βλέπουμε να πραγματοποιεί μόνο πολύ αργότερα, το 924 όταν, όπως αναφέρει ο Πορφυρογέννητος, οι Βούλγαροι «εἰσήλθον ἐν Σερβλίᾳ καὶ συνεπῆραν τὸν ἅπαντα λαὸν ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου καὶ εἰσήγαγον ἕως Βουλγαρίας,... καὶ ἔμεινεν ἡ χώρα ἔρημος».⁷⁴

Συνοψίζοντας μπορούμε να παρατηρήσουμε: Η εκστρατεία της Σερβίας δεν αποτελεί σοβαρό επιχείρημα που να δικαιολογεί την αδράνεια του Συμεών κατά της Κωνσταντινούπολης αμέσως μετά τη μάχη στους Κατασύρτες όπως και την απραξία του όλο τον επόμενο χρόνο (918). Και αυτό γιατί ο ακριβής χρόνος που συνέβη δεν μαρτυρείται στις πηγές. Τίποτε δεν βεβαιώνει ότι πραγματοποιήθηκε το 918 όπως δέχεται το σύνολο σχεδόν των ερευνητών. Τα γεγονότα της εκστρατείας μπορούν πολύ πιο λογικά να τοποθετηθούν μέσα στο 917. Η εκστρατεία αυτή δεν υπήρξε τόσο σημαντική. Δεν απασχόλησε σημαντικές βουλγαρικές δυνάμεις και δεν μαρτυρείται ότι καταλήφθηκε η χώρα. Αποτελούσε μόνο μια στρατιωτική επέμβαση για ανατροπή του Πέτρου και ματαίωση έτσι της επαπειλούμενης σερβοουγγροβυζαντινής συμμαχίας. Άλλωστε η βουλγαρική επιχείρηση, όπως φαίνεται, πέτυχε το σκοπό της σύντομα και χωρίς χρονοτριβή.

5. Με τη δράση του Συμεών αυτά τα χρόνια (917-8) συνδέεται και ένα

71. Κων. Πορφ., *De adm.* 32.162.93-94: «ἀπέστειλε τὸν Σιγρίτζη Θεόδωρον καὶ τὸν Μαρμαῆν ἐκεῖνον μετὰ φοσσάτου».

72. Δεν μπορώ να εξηγήσω πού στηρίζεται ο St. Runciman, *Romanus* 86, γράφοντας: «The Bulgars had little difficulty in overrunning Serbia...» και *Bulgarian Empire* 162-3: «They succeeded in overrunning the country».

73. Ο St. Runciman, *Bulgarian Empire* 163 σημ. 1, παρατηρεί: «I do not think he could have sent an expedition to Serbia big enough to overrun the country in 917» αλλά πούθενά δεν μαρτυρείται ούτε ότι διέθεσε μεγάλες δυνάμεις ούτε ότι κατέλαβε τη χώρα.

74. Κων. Πορφ., *De adm.* 32. 158. 123 εξ.

ακόμη γεγονός. Πρόκειται για την επιδρομή του στην κυρίως Ελλάδα η οποία δεν μας παραδίδεται στους χρονογράφους αλλά σε αγιολογικό κείμενο, στο Βίο του Λουκά του Νέου του Στειριώτου (896-953).⁷⁵ Ο όσιος Λουκάς, όπως μας πληροφορεί η βιογραφία του, «ἄρτι τὰς σιαγόνας τοῦ γενείου πληρῶν καὶ ἄνθη νεότητος ἀρετῆς ὥραν ἐπιτρέπουσαν ἔχων»⁷⁶ αναγκάστηκε να εγκαταλείψει το ερημητήριό του στο όρος Ιωαννίτζα της Φωκίδας επειδή «Συμεὼν γὰρ ὁ τοῦ σκυθικοῦ ἔθνους ἄρχων... τὰς πρὸς Ῥωμαίους σπονδὰς ἀθετήσας, ἐχώρει κατὰ πάσης ἡπείρου, τὰς ἡμῶν ἁμαρτίας ἀξιόμαχον ὥσπερ χεῖρα περιζωσάμενος, ἐξανδραποδιζόμενός τε καὶ ληιζόμενος καὶ τοὺς μὲν ζωῆς, τοὺς δὲ ἐλευθερίας ἀποστερῶν καὶ ὑποφόρους ποιούμενος».⁷⁷ Ο Λουκάς κατέφυγε στην Πελοπόννησο όπου, αφού παρέμεινε 10 χρόνια, επέστρεψε στην Ιωαννίτζα όταν «ὁ μὲν ἀλιτῆριος Συμεὼν καὶ πολλῶν αἱμάτων χριστιανικῶν ἐκχύσεως αἷτιος, ἐξ ἀνθρώπων γίνεται, ἐκδέχεται δὲ τὴν τούτου ἀρχὴν Πέτρος...».⁷⁸

Με βάση τις χρονολογικές ενδείξεις της πηγής οι ερευνητές προσπάθησαν να προσδιορίσουν το χρόνο της εισβολής αυτής του Συμεών στην κυρίως Ελλάδα. Τέτοια χρονολογική ένδειξη είναι τα 10 χρόνια που η πηγή αναφέρει ότι έζησε «ἄκων... μετανάστης» ο Λουκάς ως το θάνατο του Συμεών (927).

Έτσι ο Ch. Diehl και λίγο μετά ο N. Βέης, ο οποίος ασχολήθηκε διεξοδικά με το ζήτημα, τοποθετούν την επιδρομή του Συμεών στη νότια Ελλάδα το 917.⁷⁹ Με τη χρονολογία αυτή όμως διαφώνησε ο St. Runciman,⁸⁰ ο οποίος παρατηρεί ότι ήταν αδύνατον ο Συμεών να εκστρατεύσει στην κυρίως Ελλάδα το 917 ενώ το καλοκαίρι αυτού του χρόνου ήταν απασχολημένος στη Θράκη (μάχη Αγχιάλου) αλλά ούτε το 918 εφόσον αυτό το έτος εξεστράτευσε στη Σερβία. Θεωρώντας σαν όχι απόλυτα ακριβές το στοιχείο των 10 χρόνων που αναφέρει η πηγή προτιμά να συνδέσει το γεγονός της εισ-

75. Βίος κατ' ἐκλογὴν τοῦ Οσίου πατρὸς ἡμῶν καὶ θαυματουργοῦ Λουκά τοῦ Νέου τοῦ ἐν Ελλάδι κειμένου, PG. 111, σ. 441-480.

76. Βίος Λουκά τοῦ Νέου, PG. 111. 452A.

77. Βίος Λουκά τοῦ Νέου, PG. 111. 449C.

78. Βίος Λουκά τοῦ Νέου, PG. 111. 453B.

79. Ch. Diehl, *Choses et gens de Byzance*, Paris 1926, σ. 3 και σημ. 3. - N. Βέης, «Αι επιδρομαὶ τῶν Βουλγάρων ὑπὸ τὸν τζάρον Συμεὼν καὶ τὰ σχόλια τοῦ Ἀρέθα Καισαρείας», *Ελληνικά* 1 (1928) 347 εἰς. - Βλ. καὶ Σ. Κουγέας, «Ἐρευναι περὶ τῆς ἐλληνικῆς λαογραφίας κατὰ τοὺς μέσους χρόνους», *Δελτίον τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας* 4 (1912-13) 266.

80. St. Runciman, *Bulgarian Empire* 159 καὶ σημ. 3. - Πβ. καὶ G. Sergheraert, *Syméon* 128.

βολής στην κυρίως Ελλάδα με τις επιδρομές του Συμεών εναντίον της Θεσσαλονίκης το 916 που μαρτυρούνται σε επιστολή του Νικολάου Μυστικού.⁸¹ Ο G. Ostrogorsky, που και αυτός δέχεται ότι δεν είναι απόλυτα ακριβές χρονολογικό κριτήριο η αναφορά των 10 χρόνων, τοποθετεί το γεγονός στο 918 θεωρώντας ακόμη ότι η προέλαση του Συμεών ως τον Κορινθιακό κόλπο δεν ήταν παρά συνέπεια της νίκης του στην Αγχίαλο.⁸² Υπάρχει ακόμη και η άποψη του Zlatarski και Mutafčiev που χρονολογούν τη βουλγαρική εισβολή στην κυρίως Ελλάδα το 920.⁸³

Θα συμφωνήσω με την άποψη του Ostrogorsky ότι η επιδρομή αυτή του Συμεών στη κυρίως Ελλάδα όπως μαρτυρείται στο βίο του Λουκά του Στειριώτου φαίνεται πιθανό να επιχειρήθηκε το 918. Με τη χρονολογία αυτή συμφωνούν και τα χρονολογικά δεδομένα της πηγής αλλά την επιτρέπει και η απουσία μαρτυρίας κάποιας άλλης δράσης του Συμεών σ' αυτό το έτος. Δεν μπορώ όμως να δεχτώ ότι η ακάθεκτη αυτή προέλαση, όπως τη χαρακτηρίζει ο Ostrogorsky, ήταν χωρίς αμφιβολία συνέπεια της νίκης του στην Αγχίαλο.⁸⁴ Κατά τη γνώμη μου η άμεση συνέπεια ή το επόμενο λογικό βήμα θα λέγαμε του Συμεών ύστερα από την Αγχίαλο και τους Κατασύρτες, εφόσον δεχτούμε ότι υπήρξε πράγματι μια δεύτερη νίκη του στους Κατασύρτες, θα ήταν η επίθεση εναντίον της Κωνσταντινούπολης. Η Κωνσταντινούπολη ήταν ο αντικειμενικός στόχος του και το απώτερο ιδανικό του και οι νίκες του θα έπρεπε να τον οδηγήσουν μπροστά στα τείχη της και όχι να τον παρασύρουν ως τον Κορινθιακό.

Εύλογα γεννιέται το ερώτημα: μήπως η εκστρατεία του Συμεών στην κυρίως Ελλάδα δεν ήταν το αποτέλεσμα μιας αναμφίβολα απόλυτης υπεροχής του αλλά μια αλλαγή της στρατηγικής του εξαιτίας μιας απρόσμενης αποτυχίας;

Η κατάσταση όπως εμφανίζεται νομίζω ότι συνηγορεί για το δεύτερο. Η εκδοχή του Σκυλίτζη για την ήττα των Βουλγάρων στους Κατασύρτες φαίνεται ότι ανταποκρίνεται περισσότερο στα πράγματα. Ο Συμεών αμέσως

81. Νικόλαος Μυστικός, επ. 9 (τέλη Αυγ./αρχές Σεπτεμ. 917) 62. 180 εξ.

82. G. Ostrogorsky, *Geschichte* 220 και σημ. 1. Βλ. και Δ. Ζακυθινός, *Ιστορία* 273. - Κ. Άμμαντος, *Ιστορία του Βυζαντινού κράτους Β' (867-1204)*³, Αθήναι 1957, σ. 52. - D. Obolensky, *Commonwealth* 111.

83. V. N. Zlatarski, *Istoriija* I. 2. 395 εξ. - I. Mutafčiev, *Istoriija na bulgarskija narod* I., Sofia 1943, σ. 232. Ο A. Vasiliev, «The 'Life' of St. Peter of Argos and its Historical Significance», *Traditio* 5 (1947) 186, δεν προτείνει συγκεκριμένη χρονολογία αλλά πιστεύει ότι η εισβολή συνέβη πριν από τη στέψη του Ρωμανού Λεκαπηνού, δηλαδή πριν από το 920.

84. G. Ostrogorsky, *Geschichte* 220 σημ. 1.

μετά τη σύγκρουση στους Κατασύρτες αποσύρεται στη Βουλγαρία και τον επόμενο χρόνο δεν εμφανίζεται στη Θράκη και δεν επιχειρεί καμιά επίθεση εναντίον της Κωνσταντινούπολης. Αυτή την αδράνεια του Συμεών κατά τη γνώμη μου ένα και μόνο γεγονός μπορεί να εξηγήσει: η απροσδόκητη ήττα του πολύ κοντά στην Κωνσταντινούπολη τη στιγμή που όλες οι μέχρι τότε ενδείξεις τον άφηναν να ελπίζει ότι θα μπορούσε να την καταλάβει. Μετά την πανωλεθρία της Αγχιάλου περίμενε ότι οι Βυζαντινοί θα ήταν ανίκανοι να τον αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά. Η σθεναρή όμως αντίσταση και η ηρωική απόκρουση που συνάντησε έξω από τα τείχη, όπως αναφέρει ο Σκυλίτζης, φαίνεται πως κλόνισε την πεποίθηση του Συμεών γιατί ολοφάνερα απέδειξε ότι η Πόλη δεν είχε πτοηθεί από την προηγούμενη καταστροφή και ήταν έτοιμη ν' αποκρούσει την επίθεσή του.⁸⁵

Αυτό και μόνο κατά τη γνώμη μου πρέπει να έπεισε τον Συμεών ν' αποσυρθεί. Ούτε η εκστρατεία της Σερβίας που, όπως παραπάνω ανέφερα, είναι πιθανότερο να πραγματοποιήθηκε μέσα στο 917 και όχι στο 918, ούτε ο επερχόμενος χειμώνας μπορούσαν ν' αποτρέψουν τον Συμεών ο οποίος, όπως χαρακτηριστικά γράφει ο Σκυλίτζης «ἐπαρθεὶς τῇ νίκῃ καὶ γαυριῶν ἄρας ἅπαν αὐτοῦ τὸ στράτευμα κατὰ τῆς βασιλίδος ἠπείγετο»,⁸⁶ παρά μόνο μια ήττα και μάλιστα έξω από τα τείχη της Πόλης. Και η ήττα αυτή ήταν που τον έκανε να αλλάξει τα σχέδιά του και για τον επόμενο χρόνο. Η εισβολή του στη Ν. Ελλάδα, που εγκαινιάστηκε το 918 νομίζω πως αυτή ακριβώς την αλλαγή των σχεδίων του εκφράζει: Αναβολή της επίθεσης εναντίον της Κωνσταντινούπολης για ευθετότερο χρόνο και εισβολή στις ευρωπαϊκές επαρχίες του κράτους ώστε ν' απογυμνωθεί η πρωτεύουσα από τις περιφερειακές της δυνάμεις και να καταστεί ευκολότερος στόχος σε μελλοντική επίθεση.⁸⁷ Ο εύθετος όμως χρόνος για επίθεση και κατάληψη της Πόλης δεν ήρθε ποτέ για τον Συμεών. Το 921 βάδισε και πάλι προς την Κωνσταντινούπολη και τους Κατασύρτες όπου ξετυλίχθηκε η ίδια σκηνή όπως πριν από τέσσερα χρόνια. Τα αυτοκρατορικά στρατεύματα με επικεφαλής τον Μι-

85. Είναι απλώς ωραία φράση ο λόγος του G. Sergheraert, *Syméon* 130, ότι ο Συμεών απέφυγε να επιτεθεί και να καταλάβει την Πόλη γιατί δεν είχε έρθει ακόμη η ώρα του!

86. Ιω. Σκυλίτζης 205. 45-47.

87. Πβ. και την άποψη του V. N. Zlatarski, *Istoriја* I. 2. 395: «Ο σκοπός της εισβολής στις νότιες επαρχίες είναι προφανής. Ο Συμεών προσπαθούσε να προκαλέσει και πάλι τη βυζαντινή κυβέρνηση σε ανοιχτό πόλεμο για τον οποίο τώρα ήταν προετοιμασμένος και αφού της καταφέρει δυνατά χτυπήματα να εμφανιστεί στην Κωνσταντινούπολη και να υπαγορεύσει τους όρους της ειρήνης που τόσο σφοδρά επιθυμούσαν οι Βυζαντινοί».

χαήλ, το γιο του Μωρολέοντος, σε μάχη προφυλακών τον απέκρουσαν και τον ανάγκασαν να ανακόψει την προέλασή του.⁸⁸ Το 922 εμφανίστηκε και πάλι στα περίχωρα της Πόλης όπου πέτυχε να κάψει το παλάτι των Πηγών και προελαύνοντας να καταστρέψει ακόμη και τα παλάτια της Αγίας Θεοδώρας.⁸⁹ Ούτε όμως αυτές οι επιτυχίες τον έφεραν τελικά στο σκοπό του. Το 924, όταν για τελευταία φορά θα εμφανιστεί μπροστά στα τείχη της Πόλης, θα αντιληφθεί οριστικά ότι τα μέσα του δεν επέτρεπαν την εκπόρθησή της και ότι η Κωνσταντινούπολη θα παρέμενε το ανέφικτο όνειρο που για χάρη του τόσους άνδρες, χρήματα και κόπους είχε θυσιάσει.⁹⁰

6. Στις δραματικές προσπάθειες των Βυζαντινών να αντιμετωπίσουν οριστικά το βουλγαρικό κίνδυνο που κορυφώνεται απειλητικά στο πρώτο τέταρτο του 10. αιώνα εξαιτίας της έξαρσης του βουλγαρικού ιμπεριαλισμού που υποκινεί η εμπνευσμένη από την αυτοκρατορική ιδέα πολιτική του Συμεών εντάσσονται τα γεγονότα που εκτυλίσσονται μέσα στο βαλκανικό χώρο, τόσο στο διπλωματικό όσο και στον πολεμικό τομέα στα χρόνια 917-918.

Μια απεικόνιση των γεγονότων όπως εμφανίζονται στη χρονική τους αλληλουχία είναι η εξής:

Αρχές 917: Η βυζαντινή κυβέρνηση αποσκοπώντας σε μια μεγάλης κλίμακας στρατιωτική επιχείρηση εναντίον των Βουλγάρων αναζητά συμμάχους. Ο στρατηγός Χερσώνος Ιωάννης Βογάς προσπαθεί να εξασφαλίσει τη σύμπραξη των Πετσενέγων στο βορρά, ενώ παράλληλα ο στρατηγός Δυρραχίου Λέων Ραβδούχος επιχειρεί να διαπραγματευτεί με τον Πέτρο της Σερβίας μια ουγγροσερβική συμφωνία εναντίον του Συμεών. Οι βυζαντινοσερβικές συνεννοήσεις προδίδονται στον Συμεών που αμέσως επιχειρεί ν' αποσοβήσει τον κίνδυνο μιας τέτοιας συμμαχίας επεμβαίνοντας στρατιωτικά στη Σερβία με μικρές δυνάμεις και επιβάλλοντας μόνο δυναστική μεταβολή που του εξασφάλιζε προσωρινά ενόψει της βυζαντινής επίθεσης το σερβικό μέτωπο.

Καλοκαίρι 917: Οι βυζαντινές πολεμικές ετοιμασίες ολοκληρώνονται και τα βυζαντινά στρατεύματα διασχίζουν τη Θράκη. Ακολουθεί η διένεξη Βογά και Λεκαπηνού με συνέπεια την αποχώρηση των Πετσενέγων.

20 Αυγούστου 917: Γίνεται η μεγάλη σύγκρουση. Αρχικά οι Βυζαντινοί σημειώνουν επιτυχίες αλλά εξαιτίας του ανταγωνισμού που ξεσπά με-

88. Συν. Θεοφ. 400.1 εξ. - Ιω. Σκυλίτζης 214. 79 εξ.

89. Συν. Θεοφ. 401. 3 εξ. - Ιω. Σκυλίτζης 215. 97 εξ.

90. Ι. Καραγιαννόπουλος, *Ιστορία Β'* 354 εξ.

ταξύ Λέοντα Φωκά και Ρωμανού Λεκαπηνού επέρχεται διάλυση της συνοχής του στρατεύματος με επακόλουθο τη συντριπτική ήττα στην Αγχίαλο και την πανικόβλητη φυγή των Βυζαντινών.

Αρχές φθινοπώρου 917: Ο Συμεών προελαύνει προς την Κωνσταντινούπολη. Νέα σύγκρουση στους Κατασύρτες από βυζαντινή δύναμη που με επικεφαλής τον Λέοντα Φωκά βγαίνει από την Πόλη και αντιμετωπίζει ηρωικά τους Βουλγάρους. Ο Συμεών αναγκάζεται να αναβάλει τα επιθετικά του σχέδια εναντίον της βυζαντινής πρωτεύουσας.

918: Ο Συμεών δεν εμφανίζεται στη Θράκη. Εφαρμόζοντας πιθανώς νέα στρατηγική, που αποβλέπει στην αποδυνάμωση των περιφερειακών δυνάμεων της αυτοκρατορίας πριν επιχειρήσει το καίριο κτύπημα στην Κωνσταντινούπολη, διενεργεί επιδρομή στην κυρίως Ελλάδα.